

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO
PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FUNKCIJŲ VYKDYMĄ
IR BANKŲ SISTEMOS BŪKLĘ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2007 m. kovas

Rengiant Pranešimą, naudoti Lietuvos banko, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Europos centrinio banko, Eurostat, Tarptautinio valiutos fondo, *Bloomberg* informacinės sistemos ir kiti skelbti 2006 metų duomenys, jeigu nenurodyta kitaip. Makroekonominėje apžvalgoje panaudoti iki 2007 m. vasario 28 d. paskelbti duomenys.

Kai kuriose lentelėse ir paveiksluose dėl apvalinimo eilučių suma ir procentai nesutampa su bendrais duomenimis („Iš viso“ ir 100%).

Santrumpos ir kiti paaiškinimai

BVP	bendras vidaus produktas
ECB	Europos centrinis bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
ES15	15 Europos Sąjungos valstybių senbuvų
Eurostat	Europos Bendrijų statistikos tarnyba
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
PFI	pinigų finansinės institucijos
proc. p.	procentinis punktas
Statistikos departamentas	Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
TUI	tiesioginės užsienio investicijos
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VKM II	antrasis valiutų kurso mechanizmas

Turinys

Įžanga / 5
I. EKONOMIKOS RAIDA / 7
Pasaulio ekonomikos raidos bruožai / 7
Pasaulio ekonomikos raida / 7
Lietuvos ekonomikos apžvalga / 8
Bendrasis vidaus produktas, svarbiausių ūkio sektorių plėtros dinamika / 8
Darbo rinka / 10
Išorės sąskaitos, konkurencingumas, einamosios sąskaitos deficito finansavimas / 11
Fiskalinės politikos raida / 12
Kreditas / 13
Kainų raida / 14
Lietuvos banko pinigų politika / 14
Vartotojų kainų indekso kaitos priežastys: pasiūlos ir paklausos veiksnių įtaka / 14
Administracinių sprendimų įtaka kainoms / 15
Importuojamų prekių kainų pokyčiai / 16
Gamintojų kainos / 17
Darbo sąnaudos / 18
Kainų raidos perspektyva / 19
II. LIETUVOS BANKO FUNKCIJŲ VYKDYMAS / 21
Pinigų politikos priemonės / 21
Užsienio atsargų valdymas / 23
Užsienio atsargų dydžio kaita / 23
Pagrindiniai užsienio atsargų valdymo principai / 23
Užsienio atsargų struktūra / 23
Užsienio atsargų valdymo rezultatai / 25
Grynųjų pinigų valdymas / 25
Grynųjų pinigų išleidimas ir išėmimas / 25
Banknotai ir monetos apyvartoje / 26
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikla / 27
Lietuvos banko vaidmuo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų srityje / 27
Mokėjimo sistemos LITAS veikla / 27
Statistikos plėtra ir tobulinimas / 28
Rengimasis dalyvauti euro zonoje / 29
Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas / 31
III. KREDITO ĮSTAIGŲ VEIKLA IR JŲ PRIEŽIŪRA / 33
Bankų veiklos apžvalga / 33
Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai / 33
Pelningumas ir efektyvumas / 34
Kapitalo bazės pokyčiai / 35
Bankų pasiskirstymas pagal užimamą rinkos dalį / 35
Bankų veiklos rizikos apžvalga / 36
Kredito rizika / 36
Likvidumo rizika / 37
Rinkos rizika / 37
Kredito unijų pagrindinės veiklos tendencijos / 38
Kredito unijos / 38
Lietuvos centrinė kredito unija / 40
Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys / 40
Kredito įstaigų veiklą reglamentuojančių teisės aktų pasikeitimai / 40
Dalyvavimas Europos Sąjungos institucijų veikloje / 43
Bendradarbiavimas su užsienio šalių finansų sektoriaus priežiūros institucijomis / 43

Lentelių ir paveikslų sąrašas

LENTELĖS

- 1 lentelė. Realiojo BVP augimas ir infliacija atskiruose pasaulio regionuose / 7
- 2 lentelė. Paskolos privačiam sektoriui / 13
- 3 lentelė. Importuojamų prekių kainų pokyčio kaitos veiksniai / 16
- 4 lentelė. Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas (-) / 25
- 5 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje / 26
- 6 lentelė. Mokėjimo sistemos LITAS srutai / 28

PAVEIKSLAI

- 1 pav. BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu) / 9
- 2 pav. ESD finansavimo šaltiniai / 12
- 3 pav. Metinės infliacijos, apskaičiuotos pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, kaitos veiksniai / 15
- 4 pav. Vidaus gamintojų kainų kaitos veiksniai / 17
- 5 pav. Darbo užmokestis, darbo našumas ir vienetinės darbo sąnaudos / 18
- 6 pav. Komerčių bankų atsargos Lietuvos banke / 22
- 7 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal reitingus / 24
- 8 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal trukmę / 24
- 9 pav. Bankų sistemos turto, paskolų ir indėlių kaita / 34
- 10 pav. Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita / 39

Ižanga

2006 m., ypač pirmąjį pusmetį, Lietuvos ūkis augo itin sparčiu tempu, o antrąjį pusmetį sulėtėjo daugiausia dėl laikino pobūdžio veiksnių, ypač dėl „Mažeikių naftos“ darbo sutrikimo ir prastų oro sąlygų, turėjusių įtakos žemės ūkio veiklai. Be šių vienkartinį veiksnių įtakos, ūkio plėtra buvo gana subalansuota ekonominių veiklų aktyvumo atžvilgiu ir palaikoma daugelio ūkio sektorių augimo. Didelis ekonominis aktyvumas lėmė ir vis didėjantį darbo jėgos poreikį, todėl nedarbo lygis buvo istoriškai mažiausias. Didėjant įtampai darbo rinkoje, darbo užmokestis didėjo gerokai sparčiau, negu kilo darbo našumas.

Lietuvos einamosios sąskaitos deficitas didėjo ir praėjusių metų antrąjį pusmetį. Mažėjant taupymo normai ir sparčiai augant investicijoms, didelis užsienio prekybos disbalansas yra sparčiai augusios vidaus paklausos padarinys. Svarbiausi šias tendencijas lemiantys veiksniai yra vis dar mažų realiųjų palūkanų normų aplinka, skatinanti sparčią kredito plėtrą, didėjančios namų ūkių ir verslo pajamos, skatinančios ir vartoti, ir investuoti, optimistiški lūkesčiai dėl ekonomikos perspektyvų. Nors kol kas daugelis šalies gamintojų sėkmingai konkuruoja eksporto rinkose, vidutinės trukmės laikotarpiu sparčiau už darbo našumą kylantis darbo užmokestis gali neigiamai paveikti šalies eksportuotojų konkurencingumą.

Iš esmės dėl pasiūlos veiksnių įtakos – prasto žemės ūkio derliaus, dujų ir šildymo energijos kainų didinimo – 2006 m. metinė infliacija pastebimai padidėjo. Ypač padidėjo maisto produktų kainų poveikis metinei infliacijai – metų pabaigoje pakilusios maisto produktų kainos lėmė daugiau negu pusę metinės infliacijos. Maisto produktų brangimui turėjo įtakos ir tebevykstantis kainų suartėjimas su Vakarų Europos šalių kainomis. Artimiausioje ateityje tikėtina, kad brangstantys maisto produktai bus vienas iš svarbesnių didesnę infliaciją palaikančių veiksnių. Infliacija didės ir dėl kilsiančių dujų kainų bei akcizų cigarečių didinimo. Vertinant kainų raidos perspektyvą, taip pat svarbu išskirti vidaus paklausos poveikio riziką. Tebesanti įtampa darbo rinkoje ir augančios darbo pajamos gali didinti paklausos veiksnių įtaką kainų raiškai.

Būtent infliacija tapo pagrindine kliūtimi Lietuvai įsivesti ES bendrąją valiutą eurą nuo 2007 m. pradžios, ko nuosekliai siekė Lietuvos bankas kartu su kitomis valstybės institucijomis. ECB ir Europos Komisija 2006 m. gegužės mėn. pranešimuose apie konvergenciją konstatavo, kad Lietuva atitinka visus euro įvedimo kriterijus, išskyrus kainų stabilumą. Todėl Europos Komisija padarė išvadą, kad šiuo metu Lietuvos, kaip ES valstybės narės, kuriai taikoma išimtis laikinai naudoti nacionalinę valiutą, statusas neturėtų būti keičiamas.

Atsižvelgiant į tai, 2006 m. antrąjį pusmetį atnaujintas Lietuvos banko institucinio pasirengimo planas dėl euro įvedimo. Plano aprėptis labai nepasikeitė, tačiau dauguma užduočių patikslintos atsižvelgiant į pasiektą pažangą. Pasirengimo procesas, kaip ir anksčiau, organizuojamas vadovaujantis pragmatiškumo principu, todėl visi svarbiausi pagal išlaidas darbai bus įgyvendinti tik ES institucijoms priėmus teigiamą sprendimą dėl euro įvedimo. Lietuvos bankas užtikrins tokį institucinio pasirengimo euro įvedimui lygį, kad būtų galima greitai atlikti reikiamus darbus dėl euro įvedimo, kai tam susiklostys palankios makroekonominės aplinkybės. Dabartiniais vertinimais, palankiausias laikotarpis Lietuvai įstoti į euro zoną gali prasidėti 2010 m.

Praėję metai sėkmingi ir itin pelningi buvo šalies bankams. 2006 m. padidėjusiam bankų pelnui lemiamą įtaką darė išaugusi bankų veiklos apimtis, atitinkamai padidėję pajamų

bazė ir veiklos efektyvumas. Didžiausią įtaką bankų veiklos rezultatams turėjo gerokai išaugusio paskolų portfelio duodamos pajamos. Be to, bankai gavo daugiau paslaugų ir komisinių pajamų, padidėjo pajamos iš operacijų užsienio valiuta ir išvestinėmis finansinėmis priemonėmis.

Santykinė bankų sektoriaus plėtra 2006 m., palyginti su ankstesniais metais, buvo šiek tiek lėtesnė, tačiau, vertinant absoliučia išraiška, šalies bankų turtas, paskolos ir indėliai augo labiau negu 2005 m. Aktyvi bankų kreditavimo politika turėjo įtakos turto struktūros pokyčiams: klientams suteiktos paskolos sudarė didžiausią per pastaruosius dešimt metų bankų turto struktūros dalį. Tai rodo bankų orientaciją į valdomo turto pajamingumo didinimą, kita vertus, didelė paskolų dalis didino prisiimamą riziką. Viena iš priemonių, leidusių užtikrinti subalansuotą bankų sektoriaus plėtrą, – kapitalo bazės stiprinimas. Visi šalies komerciniai bankai vykdė nustatytą kapitalo pakankamumo normatyvą, tačiau Lietuvos bankas ėmėsi papildomų priemonių ir ribojo einamųjų metų pelno įtraukimą į antrojo lygio kapitalą.

2006 m. buvo svarbūs Lietuvos bankui, kaip ir visoms kitoms ES bankų priežiūros institucijoms, nes nuo 2007 m. pradžios įsigaliojo naujoji Kapitalo direktyva. Jos įgyvendinimui Lietuvos banke buvo parengta nemažai naujų teisės aktų – tai Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos ir šias nuostatas papildantys dokumentai. Naujoji kapitalo pakankamumo skaičiavimo metodika leis tiksliau įvertinti ir valdyti bankų patiriamą riziką. Pagal visiškai naują, į kapitalo poreikio jautrumo rizikai orientuotą tvarką bankai turės įvertinti kredito, rinkos ir operacinę riziką.

Lietuvos banko taikomos pinigų politikos priemonės, skirtos stabiliam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti, padeda užtikrinti tinkamą bankų sistemos likvidumą mūsų valstybei dalyvaujant antrajame valiutų kurso mechanizme. Sėkmingas dalyvavimas šiame mechanizme yra būtina euro įvedimo Lietuvoje sąlyga.

Kaip ir anksčiau, Lietuvos bankas šalyje veikiantiems komerciniams bankams neribotai keitė litus į bazinę valiutą, taikė privalomųjų atsargų reikalavimus, komerciniams bankams buvo prieinama 1 nakties skolinimosi galimybė. Privalomosios atsargos, veiksminga tarpbankinių atsiskaitymų sistema, tarpbankinė rinka ir bazinės valiutos keitimo Lietuvos banke galimybės leido bankams patiems patikimai valdyti savo likvidumą.

2006 m. toliau didėjo užsienio atsargos. Atsižvelgdamas į rinkos sąlygas, Lietuvos bankas sumažino užsienio atsargų investicijų trukmę ir, nepaisant krintančių euro zonos vyriausybių vertybinių popierių kainų, investicijų grąža per metus buvo didesnė negu ankstesniais metais.

Praėjusiais metais buvo rengiamos dvi naujos Lietuvos banko mokėjimo sistemos atskaitymams litais: realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistema ir mažmeninių mokėjimų sistema. Jos pradėjo veikti 2007 m. sausio 29 d. Pernai sparčiai didėjo atliekamų mokėjimo operacijų skaičius ir vertė.

2006 m. grynųjų pinigų apyvartoje padaugėjo 1,3 mlrd. litų – tai didžiausia per metus į apyvartą išleistų pinigų suma nuo lito įvedimo pradžios 1993 m. Daug dėmesio ir toliau Lietuvos bankas skyrė cirkuliuojančių pinigų kokybei.

Atlikdamas savo funkcijas, Lietuvos bankas nuosekliai vadovaujasi atvirumo ir skaidrumo principais. Veiklos skaidrumas užtikrinamas įvairiais kanalais visuomenei teikiant aktualią informaciją. Tai skatina pasitikėjimą Lietuvos Respublikos centriniu banku, prisideda prie visos bankų sistemos stabilumo ir formuoja teigiamus šalies ūkio plėtros lūkesčius.

I. EKONOMIKOS RAIDA

Pasaulio ekonomikos raidos bruožai

Pasaulio ekonomikos raida

2006 m. antrąjį pusmetį pasaulio ekonomika augo pakankamai sparčiu tempu. Išankstiniais duomenimis, visame pasaulyje sukurtas realusis BVP per metus padidėjo 5,3 procento. Nors tarp atskirų pasaulio regionų tebėra akivaizdūs augimo skirtumai, plėtra tampa vis tolygesnė.

Įspūdingi augimo rodikliai būdingi Azijos šalims, visų pirma Kinijai bei Indijai, ir Rytų Europos šalims. Sparčiai plėtojosi daugumos naujųjų ES narių, ypač Baltijos šalių, ekonomikos. Toliau augo Japonijos ekonomika. Ankstesnius lūkesčius viršijo ir metų pabaigoje vėl pastebimai paspartėjo JAV ekonomikos plėtra, kuri, sumažėjus statybos sektoriaus aktyvumui, metų viduryje buvo pradėjusi lėtėti. Vidaus paklausos palaikomo euro zonos augimo tempai ir toliau buvo nedideli, tačiau, augant investicijoms ir užimtumui, gerokai sparčiau atsigavo euro zonos šalių ekonomika.

1 lentelė. Realiojo BVP augimas ir infliacija atskiruose pasaulio regionuose

(pokytis per metus; procentais)

	2004	2005	2006*	2007**
Realiojo BVP augimas				
Visas pasaulis	5,3	4,8	5,3	4,9
Euro zona	2,1	1,4	2,8	2,3
JAV	3,9	3,2	3,4	2,6
Japonija	2,3	1,9	2,2	2,2
Kylančios Azijos šalių ekonomikos	8,5	8,6	8,9	8,3
Vidutinis metinis vartotojų kainų indekso pokytis				
Euro zona	2,1	2,2	2,2	2,0
JAV	2,7	3,4	3,2	1,9
Japonija	0,0	-0,6	0,2	0,3
Kylančios Azijos šalių ekonomikos	3,9	3,5	3,7	3,5

* Išankstiniai duomenys.

** Prognozės.

Šaltiniai: TVF, Eurostat ir Lietuvos bankas.

Nors vidutiniai pasaulio ekonomikos augimo tempai galimai yra pasiekę dabartinio plėtros ciklo viršūnę, perspektyvos tebėra geros, o su tolesne raida susijusios rizikos yra nedidelės. Sumažėjus neigiamam didelių naftos kainų poveikiui ir tebesant palankioms finansavimo sąlygoms, artimoje ateityje augimas turėtų sulėtėti nedaug.

Pagrindinės tolesnės pasaulio ekonomikos raidos rizikos sietinos su tebesančia pasaulio ekonomikos nesubalansuotumo problema, galimu staigiu pasaulio valiutų kursų pasi-

keitimu ir didėjančiu protekcionizmu tarptautinės prekybos bei užsienio investicijų srityse. Didžiulį pagrindinių pasaulio ekonomikų išorinių sąskaitų nesubalansuotumą, viena vertus, lemia tebeaugantis JAV užsienio mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas, o kita vertus – Kinijos, Japonijos ir naftą eksportuojančių šalių einamųjų sąskaitų pertekliai.

2006 m. antrojoje pusėje daugelyje regionų stebėtos kainų kilimo paspartėjimo tendencijos. Infliacinis spaudimas didėjo dėl gana ilgai besitęsiančio spartaus ekonomikos augimo, vis labiau įtraukiančio nepanaudotus ekonomikos pajėgumus. Infliaciją taip pat skatino vidaus paklausa, nulemta vis dar mažų palūkanų normų ir gerų ekonomikos raidos perspektyvų.

Ilgą laiką kilusios naftos kainos rugpjūčio mėn. pasiekė rekordines aukštumas – apie 75 JAV dolerius už barelį, tačiau metų pabaigoje vėl ženkliai krito. Sumažėjusios naftos kainos skatino vartojimą ir palankiai veikė naftą importuojančių šalių ekonomikas. Iš svarbių naftos kainų kritimo priežasčių galima išskirti prognozuojamą naftos paklausos sumažėjimą ateityje dėl galimų lėtesnių pasaulio ekonomikos augimo tempų, sukauptas dideles naftos ir jos produktų atsargas bei neįprastai šiltus orus šiaurės pusrutulyje.

Pasaulio finansų rinkose realiosios palūkanų normos tebėra santykinai mažos, nors sparti ekonomikos plėtra ir infliacijos padidėjimo tikimybė paskatino daugumą pagrindinių centrinių bankų vykdyti griežtesnę pinigų politiką ir kelti palūkanų normas. Tačiau JAV Federalinis atvirosios rinkos komitetas, įvertinęs pastebimai nurimusią būsto rinką ir atsižvelgdamas į dėl ilgalaikio monetarinio ribojimo pradėjusį lėtėti ekonomikos augimą, nuo 2006 m. vidurio palūkanų normų nedidino. Pirmą kartą nuo 2000 m. palūkanų normą nuo 0 iki 0,25 procento pakėlė Japonijos centrinis bankas. Siekdamas palaikyti kainų stabilumą atitinkančius lūkesčius, ECB toliau nuosekliai didino palūkanas, taip mažindamas skatinamąjį mažų palūkanų poveikį ekonomikai. Panašią politiką vykdo Anglijos, Skandinavijos šalių ir daugelio kitų Europos šalių centriniai bankai.

2006 m. antrąjį pusmetį pasaulio valiutų kursai labai nepakito. Išliko JAV dolerio silpnėjimo euro ir kitų Europos valiutų atžvilgiu tendencija, tačiau, palyginti su metų pradžia, korekcijos buvo pastebimai mažesnės.

Lietuvos ekonomikos apžvalga

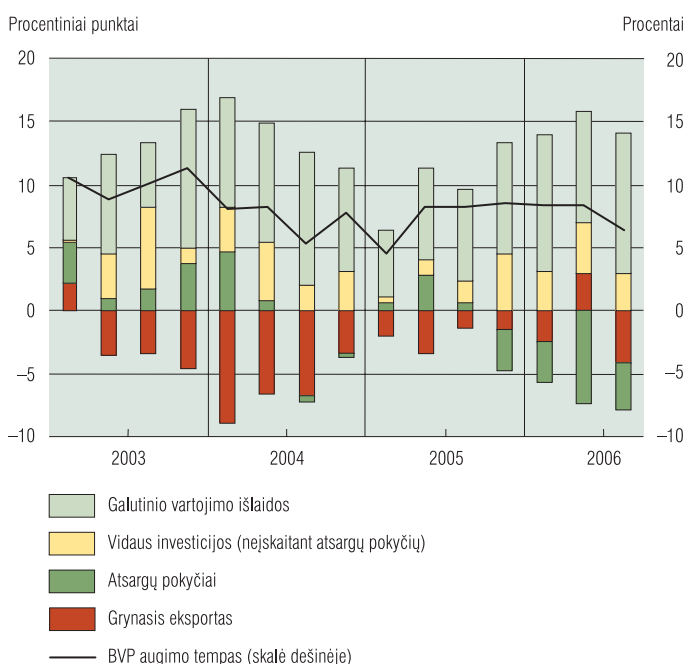
Bendrasis vidaus produktas, svarbiausių ūkio sektorių plėtros dinamika

Išankstiniais duomenimis, 2006 m. šalyje sukurta 81 544 mln. litų BVP (galiojusiomis kainomis), o realiojo BVP augimo tempas buvo 7,5 procento – panašus kaip ir pastaruosius keletą metų. Antrąjį pusmetį ekonomikos realusis aktyvumas didėjo gerokai lėčiau negu pirmąjį, tačiau šis sulėtėjimas daugiausia susijęs su iš esmės laikino pobūdžio veiksniais: mažu naftos perdirbimo veiklos aktyvumu dėl naftos tiekimo sutrikimų ir gaisro „Mažeikių naftoje“, prastais žemės ūkio veiklos rezultatais dėl nepalankių oro sąlygų.

Ūkis labai sparčiai auga jau penkerius metus, tačiau daugėja požymių, rodančių, kad ekonomika ateinančiais ketvirčiais gali pereiti į kitą, lėtėjančio augimo verslo ciklo fazę. Prastesnės ūkio plėtros galimybes ateityje rodo vis didėjanti įtampa darbo rinkoje, gerokai sparčiau už našumą didėjantis darbo užmokestis, kuris vidutinės trukmės laikotarpiu neigiamai paveiks šalies gamintojų konkurencingumą. Jei, lėtėjant ūkio augimui, kartu palengva sumažėtų ir ekonomikos nesubalansuotumas, tai būtų labai pageidautinas reiškinys.

1 pav. BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)
(pokyčiai per metus)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko apskaičiavimai.

Kaip ir anksčiau, sparčią ūkio plėtrą daugiausia lėmė didelė vidaus paklausa. Per 2006 m. pirmuosius tris ketvirčius, palyginti su atitinkamu ankstesnių metų laikotarpiu, realioji vidaus paklausa¹ padidėjo 12,5 procento. Realiosios namų ūkių vartojimo išlaidos šiuo laikotarpiu ypač sparčiai didėjo – net 14,0 procento. Tai susiję su sparčiu darbo užmokesčio, nuosaikiu užimtumo didėjimu, aktyviu gyventojų skolinimusi, kurį savo ruožtu skatino optimistiniai savo finansinės padėties ir viso ūkio ekonominės būklės vertinimai. Gerėjant mokesčių surinkimui, sparčiai didėjo ir valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos, daugiausia dėl viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimų didinimo. Per 2006 m. pirmuosius tris ketvirčius realiosios investicijos toliau labai sparčiai didėjo (11,4%), nes tebebuvo palanki palūkanų normų aplinka, nemažas įmonių pelningumas, bankai toliau aktyviai kreditavo įmones, teigiamą poveikį investicijų raidai darė ir ES struktūrinių fondų parama. Vis dėlto pažymėtina didelė investicijų koncentracija į uždarus sektorius (statybų, nekilnojamojo turto ir prekybos), kuriems būdingas didelis procikliškumas, tad yra rizika, kad kai kurios investicijos gali būti perteklinės ir nepasiteisins sulėtėjus bendrai ūkio plėtrai.

Grynojo eksporto raida pirmąjį pusmetį buvo gana palanki, tačiau vėliau, sutrikus naftos tiekimui ir didėjant vidaus paklausai, grynas eksportas labiau mažino realiojo BVP augimo tempą (trečiąjį ketvirtį BVP augimą mažino 4,0 proc. p., panašios tendencijos buvo ir ketvirtąjį ketvirtį). Ūkio plėtra buvo gana subalansuota ekonominių veiklų aktyvumo atžvilgiu ir palaikoma daugelio augančių ūkio sektorių. Išankstiniais vertinimais, 2006 m. penkios ekonominės veiklos (statybos, apdirbamosios pramonės, finansinio tarpininkavimo, nekilnojamojo turto ir transporto) augo sparčiau negu visas ūkis. Keleto veiklų realiojo aktyvumo raida buvo gana nepalanki. Dėl nepalankių oro sąlygų ir su tuo susijusio didelio augalininkystės produkcijos apimčių sumažėjimo, Statistikos departamento vertinimu, bendroji žemės ūkio produkcijos apimtis per metus sumažėjo 8,7 procento.

¹ Čia ji apibrėžiama kaip galutinio vartojimo išlaidos ir vidaus investicijos, neįskaitant atsargų pokyčių.

Mažėjant naftos gavybai, toliau nuosaikiai mažėjo išgaunamosios pramonės realusis aktyvumas. Dėl planinio Ignalinos atominės elektrinės remonto ir mažesnio dujų tiekimo veiklos aktyvumo energetikos sektorius augo lėtai.

Apdirbamojoje pramonėje sukurta pridėtinė vertė, išankstiniais vertinimais, 2006 m. padidėjo 10,5 procento. Šis augimo tempas netgi viršijo ankstesnių metų rodiklį (8,6%), nepaisant to, kad 2006 m. naftos perdirbimo realioji apimtis sumažėjo 8,8 procento ir darė didelę neigiamą įtaką bendram apdirbamosios pramonės augimo tempui. Gamybos aktyvumo didėjimui neigiamą įtaką daro didelis darbo jėgos trūkumas apdirbamojoje pramonėje ir kylančios kai kurių žaliavų kainos (pažymėtinas dujų brangimas ir jo neigiamas poveikis šalies trąšų gamintojams). Mažėjantys pramonės gamintojų pasitikėjimo rodikliai ir naujaisi pramonės aktyvumo duomenys rodo, kad šios veiklos aktyvumo didėjimas gali sulėtėti.

Rinkos paslaugų veiklas veikė keletas priešingą poveikį turinčių veiksnių: teigiamą įtaką darė didelė vidaus paklausa, o neigiamą poveikį šių palyginti imlių darbo jėgai veiklų aktyvumui darė jau kuris laikas stebimas darbo jėgos trūkumas (ypač prekybos ir transporto veiklose). Palyginti sparčiai didėja viešojo sektoriaus paslaugų aktyvumas dėl geresnio valstybės finansavimo, susijusio su bendru ekonomikos pakilimu, tačiau viešasis sektorius taip pat susiduria su rimta darbuotojų trūkumo problema – daugiausia jų trūksta viešojo valdymo ir švietimo veiklose.

Tęsiantis statybų bumui, labai sparčiai didėjo tiesiogiai su tuo susijusių ekonominių veiklų aktyvumas – 2006 m. statybų, finansinio tarpininkavimo ir nekilnojamojo turto veiklų sukurta realioji pridėtinė vertė buvo atitinkamai 18,3, 10,1 ir 8,8 procento didesnė negu prieš metus. Pažymėtina, kad vien tiesioginis šių trijų veiklų aktyvumo teigiamas poveikis realiojo BVP augimui sudarė apie 2,5 procentinio punkto. Neabejotina, kad aktyvi statybos veikla ir spartus ūkio kreditavimas taip pat turi didelį netiesioginį poveikį bendram ūkio aktyvumui: sukuriama statybų veiklą aptarnaujančių įmonių gamybos produkcijos ir paslaugų paklausa, be to, susijusiose aktyviose ekonominėse veiklose uždirbtos pajamos didina visuminę paklausą. Statybos ir susijusios ekonominės veiklos jau 2007 m. turėtų augti lėčiau, nes kyla palūkanų normos, statybų bendrovės pastaruosiu metu aktyviai investavo ir didino būsto pasiūlą, toliau didėja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumo problema, be to, yra požymių, kad apskritai mažėja būsto paklausa (esant šiam kainų lygiui). Antra vertus, statybos sektorių palaikys ES parama infrastruktūros gerinimo projektams. Vis dėlto tikėtina, kad sumažėjęs statybos veiklos aktyvumas bus vienas iš svarbių veiksnių, nuo kurių priklausys, kada ir kiek sulėtės bendras ūkio augimas.

Darbo rinka

Darbo rinkos galimybė prisitaikyti prie kintančių rinkos poreikių yra vienas iš esminių veiksnių, lemiančių bendras ūkio plėtros tendencijas. 2006 m., kaip ir anksčiau, su aktyviu skolinimusi, statybų, vartojimo augimu susijęs didelis ekonominis aktyvumas lėmė vis didėjantį darbo jėgos poreikį. Šalies įmonėms pavyko pritraukti darbo jėgos išteklių: 2006 m. užimtumas nuosaikiai didėjo, nors dėl intensyvios emigracijos darbo jėga Lietuvoje toliau sparčiai mažėjo. Akivaizdu, kad, esant tokiai situacijai, mažėjo bedarbių skaičius – 2006 m. trečiąjį ketvirtį nedarbo lygis buvo 5,7 procento (prieš metus – 7,2%).

Įtampa darbo rinkoje vis dėlto yra nepaprastai padidėjusi ir beveik nėra galimybių labiau didėti dirbančiųjų skaičiui – jau dvejus metus sparčiai mažėja ilgalaikių bedarbių dalis,

palyginti su visų bedarbių skaičiumi, be to, paskutiniaisiais ketvirčiais nedarbo lygis iš esmės stabilizavosi. Tai rodo, kad panaudoti beveik visi darbo jėgos vidaus rezervai. Kartu toliau sparčiai didėja laisvų darbo vietų skaičius. Darbuotojų labiausiai trūksta apdirbamosios pramonės, statybos, prekybos, viešojo valdymo veiklose. Pažymėtini ir pastaruoju metu vykstantys struktūriniai darbo rinkos pokyčiai, t. y. gana intensyvus darbuotojų judėjimas iš mažiau našių sektorių, tokių kaip žemės ūkis ar viešasis valdymas, į geresnes darbo kompensavimo sąlygas suteikiančius, didelio ekonominio aktyvumo sektorius.

Išorės sąskaitos, konkurencingumas, einamosios sąskaitos deficito finansavimas

Toliau labai sparčiai didėjant vidaus paklausai, 2006 m. gerokai padidėjo einamosios sąskaitos deficitas (ESD). Per pirmus tris ketvirčius jis sudarė 11,1 procento BVP (2005 m. – 7,2% BVP). Metų pabaigoje buvo matyti tolesnio didėjimo tendencija. 2006 m. šalyje bendroji taupymo norma nuosaikiai mažėjo, bet kartu pastoviai didėjo investicijų dalis, palyginti su BVP. Svarbiausi šias tendencijas lemiantys veiksniai yra vis dar išskirtinai mažų realiųjų palūkanų normų aplinka, sparčiai didėjančios namų ūkių ir verslo pajamos, kurios skatina ir vartoti, ir investuoti, bei optimistiški lūkesčiai dėl ekonomikos perspektyvų.

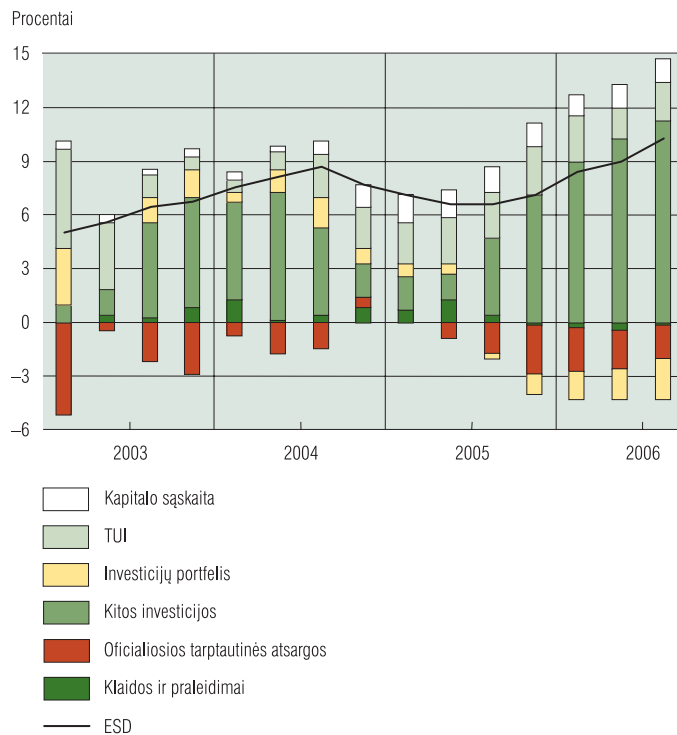
ESD padidėjo daugiausia dėl pablogėjusio prekių balanso – 2006 m. vienuolikos mėnesių duomenimis, nominalusis prekių eksportas 2006 m. padidėjo 20,2, o importas – 23,9 procento. Antrąjį pusmetį eksporto augimo tempas labai sumažėjo, importo augimas taip pat lėtėjo, nors nuosaikiau. Metų antrojoje pusėje prekių eksporto augimas gerokai sumažėjo daugiausia dėl trumpalaikio pobūdžio veiksnių – pirmiausia dėl naftos perdirbimo veiklos sutrikimų ir su tuo susijusio naftos produktų eksporto sumažėjimo, taip pat dėl augalininkystės produkcijos (javų) eksporto sumažėjimo, kurį nulėmė prastas derlius. Bendrai eksporto dinamikai neigiamą poveikį darė ir chemijos pramonės produkcijos (trašų) eksporto augimo lėtėjimas dėl brangstančios žaliavos ir mažiau palankios rinkos konjunktūros. Eksporto didėjimą palaikė sparčiai augantis plastiko gaminių eksportas, transporto priemonių reeksportas, gyvulininkystės produkcijos, paruoštų maisto produktų eksportas. Lėčiau didėjanti bendra importo apimtis antrąjį pusmetį siejama beveik vien su sumažėjusiu naftos importu. Sparčiai augo transporto priemonių, įrenginių ir maisto produktų importas.

Užsienio prekybos raida nėra labai palanki ir yra požymių, kad gali padaugėti konkurencingumo problemų, kurios kol kas daugiau susijusios su pavienėmis pramonės šakomis ar įmonėmis. Šalyje sparčiai didėja darbo sąnaudos, trūksta TUI. Be to, realusis efektyvusis lito kursas nuosaikiai stiprėja¹ ES15 šalių atžvilgiu (dėl didesnės infliacijos Lietuvoje negu ES senbuovėse) ir labai silpnėja Nepriklausomų Valstybių Sandraugos prekybos partnerių atžvilgiu.

Paslaugų balansas 2006 m. ir toliau buvo teigiamas, tačiau pastebimai mažesnis negu ankstesniais metais – daugiausia dėl pablogėjusio transporto (ypač kelių transporto) paslaugų balanso. Pajamų balansas sumažėjo, nes, toliau didėjant šalies įmonių pelningumui, labai sparčiai augo užsienio investuotojų pajamos Lietuvoje (ypač iš tiesioginių investicijų). Einamųjų pervedimų apimtis 2006 m. tebebuvo teigiama ir nemaža, tačiau didesnių pokyčių nebuvo.

¹ Šalies gamintojų prekės, palyginti su užsienio prekybos partnerių prekėmis, tampa santykinai brangesnės, negu anksčiau.

2 pav. ESD finansavimo šaltiniai
(keturių ketvirčių slenkamosios sumos, palygintos su BVP)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2006 m. einamosios sąskaitos deficitą finansuotas daugiausia finansų institucijų užsienyje skolintomis lėšomis. Finansuojant ESD, bankams teko labai svarbus vaidmuo – jų pritraukti grynųjų lėšų srautai per 2006 m. pirmuosius tris ketvirčius sudarė 55,0 procento ESD. Nepalankus ESD finansavimo aspektas tas, kad toliau mažėjo užsienio skolos nedidinančiais kapitalo srautais finansuojamo ESD dalis: per 2006 m. pirmuosius tris ketvirčius kapitalo sąskaitos srautai ir grynosios TUI sudarė atitinkamai 8,6 ir 18,9 procento ESD (2005 m. buvo atitinkamai 18% ir 37,0%). Iš TUI struktūros kaitos taip pat matyti mažas užsienio investuotojų susidomėjimas, pavyzdžiui, 2006 m. antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais dominavo reinvesticijos. Investicijų į akcinį kapitalą, o ypač plyno lauko investicijų, kaitos tendencijos nėra palankios, tačiau metų statistikai labai didelę teigiamą įtaką darė dalies valstybės kontroliuojamų „Mažeikių naftos“ akcijų pardavimas užsienio investuotojui gruodžio mėn. Pastaraisiais ketvirčiais taip pat išryškėjo portfelinių investicijų neigiamų srautų tendencija – rezidentų investicijos į užsienio vertybinius popierius buvo didesnės negu atitinkamos nerezidentų investicijos Lietuvoje, o grynasis srautas sudarė 14,9 procento ESD.

Sparčiai didėjantis privataus sektoriaus įsiskolinimas užsieniui (per bankų sektorių) lemia, kad toliau didėja bendroji skola užsieniui. Ji padidėjo nuo 51,3 procento (2005 m.) iki 56,1 procento BVP (per 2006 m. pirmuosius tris ketvirčius)¹. Valdžios sektoriaus skola užsieniui šiuo laikotarpiu didėjo, tačiau lėčiau, negu augo šalies ekonomika, tad skolos ir BVP santykis sumažėjo nuo 11,2 iki 11,0 procento BVP.

Fiskalinės politikos raida

2006 m. pirmųjų trijų ketvirčių valdžios sektoriaus biudžetas buvo perteklinis, o deficito keturių ketvirčių slenkamoji suma sudarė mažiau kaip 0,1 procento BVP. Fiskalinė politika

¹ Palyginti su keturių ketvirčių slenkamąja BVP suma.

2006 m., palyginti su 2005 m., buvo santykinai griežta. Tačiau neigiamą poveikį jai darė papildomų išlaidų paskirstymas praėjusių metų viduryje (apie 0,6% BVP). Kita vertus, tikėtina, kad net ir ekspansinis valstybės biudžeto perskirstymas nenusvers teigiamų tendencijų ir metinis valdžios sektoriaus deficitas bus gerokai mažesnis, negu buvo prognozuota Lietuvos 2006 m. konvergencijos programoje (1,2% BVP). Lūkesčius dėl palyginti sėkmingų 2006 m. fiskalinės raidos rezultatų patvirtina ir išankstiniai centrinės valdžios sektoriaus bei „Sodros“ biudžetų duomenys¹. 2006 m. dvylikos mėnesių centrinės valdžios sektoriaus biudžeto perteklius buvo 12,3, o „Sodros“ – daugiau kaip 500 mln. litų. 2006 m. didžiausią teigiamą poveikį valdžios sektoriaus finansų raidai darė sėkmingas mokesčių surinkimas. Praėjusiais metais buvo viršyti beveik visų pagrindinių mokesčių surinkimo planai. Išskirtinai gerus mokesčių surinkimo rezultatus nulėmė tiek spartesnė, negu prognozuota, mokestinių bazių plėtra, tiek ir vienkartinio pobūdžio veiksniai, tokie kaip mažėjantis „šešėlinis“ darbo užmokestis ar savarankiškai dirbančiųjų skaičius.

Kreditas

2006 m. sparčiai² augo privataus sektoriaus įsiskolinimas³ PFI – padidėjo nuo 41,0 iki 50,4 procento BVP. Ypač greitai didėjant paskolų namų ūkiams portfeliui, įmonių skolos dalis, palyginti su bankų paskolų portfeliu, sumažėjo, nors vis dar buvo dominuojanti (54,9%).

Supanašėjusios palūkanų normos ir informacija apie euro įvedimo atidėjimą paskatino įmones ir namų ūkius daugiau skolintis litais; didesnę skolinimąsi vidaus valiuta lėmė ir sparčiai augančios vartojimo bei kitos paskolos, tradiciškai suteikiamos litais.

Spartaus privataus kredito augimo priežastys buvo tos pačios – žemas įsiskolinimo lygis, didėjančios gyventojų pajamos, dideli įmonių pelnai, palankios skolinimosi sąlygos ir privataus sektoriaus optimizmas vertinant ekonomikos perspektyvas.

2 lentelė. Paskolos privačiam sektoriui

	Likutis 2006 m. pabaigoje, mlrd. Lt	Metinis pokytis, mlrd. Lt	Paskolos, palyginti su BVP ⁴ , %
Visos paskolos	41,8	11,5	50,4
Paskolos įmonėms	22,6	6,6	27,7
Paskolos namų ūkiams	15,8	6,5	19,4
Paskolos būstui įsigyti	10,3	3,9	12,7
Vartojimo ir kitos paskolos	5,5	2,6	6,7
Paskolos įmonėms ir namų ūkiams litais	18,3	9,0	22,5
Paskolos įmonėms ir namų ūkiams eurais	19,1	4,2	23,5
Paskolos finansiniams tarpininkams	2,7	-1,2	3,3

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Privataus kredito plėtra dvejopai veikė šalies ekonominius procesus. Viena vertus, lengvai prieinami ir santykinai pigūs finansavimo šaltiniai įgalino gyventojus vartoti jau dabar, išplėtė fizinių ir juridinių asmenų investavimo galimybes, padėjo plėtotis verslui. Kita

¹ Galutiniai valdžios sektoriaus duomenys bus pateikti 2007 m. balandžio mėn.

² Išskyrus paskolas finansiniams tarpininkams, kurių suma, vienam šalies bankui priėmus sprendimą performuoti savo paskolų portfelį, mažėjo tiek santykinė, tiek ir absoliučia išraiška.

³ Privataus sektoriaus įsiskolinimas apima kitų PFI paskolas įmonėms, namų ūkiams ir finansiniams tarpininkams.

⁴ Pirmasis BVP įvertis.

vertus, vartojimo paskolų plėtra kartu su didėjančiomis gyventojų pajamomis skatino vidaus vartojimą, o tai savo ruožtu lėmė išaugusią importo paklausą ir šiek tiek didesnę infliaciją. Sparčiai augant įsiskolinimui, didėja labiausiai įsiskolinusių verslo sektorių ir namų ūkių jautrumas galimam palūkanų normų kilimui, kartu auga ir bankų prisiimama kredito rizika.

Kainų raida

Lietuvos banko pinigų politika

Lietuvos bankas vykdo pinigų politiką veikdamas fiksuoto valiutos kurso sąlygomis. Fiksuotas lito kursas padeda stabilizuoti eksporto ir importo gaminių kainas, mažina infliacijos lūkesčius. Toks valiutos kurso režimas didina pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika ir mažina šalies bei valiutos kurso rizikos priedus. Kartu su konkurenciją skatinančia ekonomine aplinka fiksuotas valiutos kursas leidžia siekti santykinio kainų stabilumo ilgu laikotarpiu.

Stodama į ES, Lietuva įsipareigojo ateityje įvesti ES bendrąją valiutą eurą. Euro naudojimas skatins Lietuvos prekybos ir finansinius ryšius, didins šalies patrauklumą investicijoms. Viena iš euro įvedimo sąlygų – dalyvavimas VKM II. ES institucijų sprendimu, Lietuva dalyvauja VKM II nuo 2004 m. birželio 28 d. Prisijungdama prie VKM II, Lietuva vienašališkai įsipareigojo palaikyti pastovų lito kursą euro atžvilgiu – 3,4528 lito už 1 eurą. Siekis prisijungti prie euro zonos, kai tik Lietuva atitiks konvergencijos kriterijus, yra vienas iš svarbiausių šalies makroekonominės politikos tikslų.

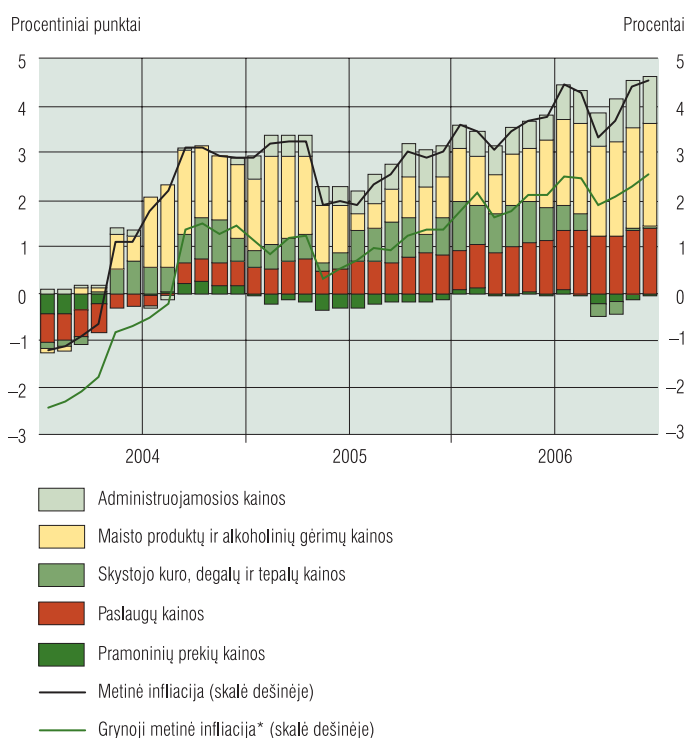
Vartotojų kainų indekso kaitos priežastys: pasiūlos ir paklausos veiksnių įtaka

2006 m. pastebimai sparčiau kilo vartotojų kainos. Metinė infliacija pirmąjį pusmetį svyravo nuo 3,1 iki 3,7 procento, o antrąjį pusmetį pakilo ir buvo daugiau kaip 4 procentai. Metinei infliacijai reikšmingą poveikį turėjo pasiūlos veiksniai – prastas derlius, pasaulinių naftos kainų svyravimai, administruojamųjų kainų pokyčiai (žr. „Administracinių sprendimų įtaka kainoms“). Tebesant įtampai darbo rinkoje ir didėjant darbo pajamoms, ryškėja infliacijos padidėjimas dėl paklausos veiksnių.

2006 m. ypač ženkliai padidėjo maisto produktų kainų poveikis metinei infliacijai. Maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainos per metus padidėjo 8,1 procento. Daugiausia kilo duonos ir jos gaminių, žuvies, vaisių ir daržovių kainos. Maisto kainų didėjimui tiesioginę įtaką darė prastas derlius ir tebevykstantis žemės ūkio produktų kainų suartėjimas su Vakarų Europos šalių kainomis. Šie veiksniai labai didino žemės ūkio produktų supirkimo kainas (pvz., javų supirkimo kainos per metus vidutiniškai padidėjo 19,0%, daržovių – 26,6%, galvijų – 6,6%), o tai didino vartotojų maisto kainas.

Praėjusiais metais dėl gana didelių pasaulinės naftos kainos svyravimų kito degalų kainų įtaka bendrajai infliacijai. Iki 2006 m. rudens degalų kainų kaita metinę infliaciją didino, rugsėjo ir spalio mėn. šių kainų įtaka infliacijai tapo neigiama, o lapkričio ir gruodžio mėn. – artima nuliui.

3 pav. Metinės infliacijos, apskaičiuotos pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, kaitos veiksniai (pokyčiai per metus)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko apskaičiavimai.

*Suderintas vartotojų kainų indeksas, neįskaitant maisto administruojamųjų kainų.

2006 m. šiek tiek spartėjo grynoji metinė infliacija (metinė infliacija, neapimanti labiausiai kintančių kainų – maisto produktų, administruojamųjų ir degalų kainų), kurios didėjimui didžiausią įtaką darė brangstančios paslaugos. Iš dalies dėl sparčių statybų ir didelės būsto paklausos daug kilo būsto remonto ir priežiūros paslaugų kainos. Ženkliai brango būsto nuoma. Brangstantis maistas, nuomos paslaugos ir didėjančios darbo sąnaudos didino restoranų ir kavinių paslaugų kainas. Išvardytos paslaugų kainos kartu su atostogų kelionių, apgyvendinimo paslaugų ir automobilių remonto bei priežiūros paslaugų kainomis lėmė daugiau negu pusę 2006 m. grynosios metinės infliacijos.

Administracinių sprendimų įtaka kainoms

2006 m. administruojamosios kainos sudarė 11,4 procento¹ vartotojo prekių ir paslaugų krepšelio ir lėmė 0,7 procentinio punkto vidutinės metinės infliacijos. Didžiausią įtaką metinei infliacijai darė tokie administraciniai sprendimai: dujų, šilumos energijos kainų ir keleivinio geležinkelių transporto tarifų didinimas.

Dujų kainos reguliuojamiems vartotojams padidėjo 2006 m. sausio ir liepos mėn. Dėl kylančių importuojamų dujų kainų Lietuvos Respublikos valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos (toliau – Komisija) sprendimais dujų kainas reguliuojamiems vartotojams leista didinti vidutiniškai 29 procentais (sausio mėn.) ir 13 procentų (liepos mėn.). Tai metinę infliaciją padidino atitinkamai apie 0,22 ir 0,15 procentinio punkto.

¹ 2007 m. sausio mėn. patikslintas prekių ir paslaugų grupių, kurių kainos priklauso nuo administracinių sprendimų, sąrašas, dėl to administruojamųjų kainų dalis sumažėjo nuo 15,8 iki 11,4 procento vartojimo išlaidų struktūros. Prekėms ir paslaugoms, kurių kainos priklauso nuo administracinių sprendimų, priskiriamos: vandens tiekimo (0,38%), sanitarinės ir kanalizacijos paslaugos (0,71%), elektros energijos (2,58%), dujų (1,22%) ir šilumos (3,28%) tiekimo, keleivinio geležinkelių transporto (0,15%), keleivinio kelių transporto (1,84%) ir keleivinio jūros ir vidaus vandenų transporto (0,01%) paslaugos ir švietimo paslaugos (1,27%).

Iki 2006 m. vasario mėn. šilumos tiekimo įmonė „Vilniaus energija“ taikė mažesnę šilumos energijos kainą, negu buvo nustačiusi Komisija. Pabrangus importuojamoms dujoms, nuo vasario 1 d. šilumos kaina Vilniaus mieste padidinta iki Komisijos nustatytos ribos, o tai metinę infliaciją padidino 0,04 procentinio punkto.

2006 m. antrojoje pusėje dėl pakilusių dujų kainų leista didinti karšto vandens ir šildymo paslaugų kainas daugelyje savivaldybių¹. Kai kuriose savivaldybėse karštas vanduo pabrango liepos–rugpjūčio mėn. Tai metinę infliaciją padidino apie 0,05 procentinio punkto. Prasidėjus šildymo sezonui, padidintos šilumos energijos kainos metinę infliaciją padidino apie 0,32 procentinio punkto.

Nuo 2006 m. spalio mėn. padidinti keleivių vežimo traukiniais tarifai. AB „Lietuvos geležinkeliai“ tarifus padidino mažiau negu dvigubai, nors Komisijos sprendimu keleivių vežimo traukiniais didžiausi tarifai buvo padvigubinti. Tai metinę infliaciją padidino apie 0,02 procentinio punkto.

Importuojamų prekių kainų pokyčiai

2006 m. metinis importo kainų didėjimas sulėtėjo. Pirmąjį ir antrąjį ketvirčiais metinis importo kainų augimas buvo atitinkamai 14,2 ir 12,1 procento, o trečiąjį ketvirtį – 4,5 procento. Didžiausią įtaką importo kainų raidai turėjo naftos produktų kainų kaita². Iki rugpjūčio mėn. naftos kainos, palyginti su atitinkamomis 2005 m. kainomis, didėjo, ir tai didino importo kainas. Nuo rugsėjo mėn. metinis kainų pokytis tapo nuosaikesnis, o dėl kritusio JAV dolerio kurso naftos kainos litais ėmė mažėti. Tačiau dėl didesnių negu 2005 m. importuojamų dujų kainų naftos produktų grupės kainos iki pat lapkričio mėn. buvo didesnės negu praėjusiais metais.

3 lentelė. Importuojamų prekių kainų pokyčio kaitos veiksniai

(procentiniai punktai; 2006 m. lapkričio mėn. duomenys, palyginta su 2005 m.)

Importuojamos prekės	Importuojamų prekių kainų pokyčio kaitos veiksniai
Žemės ūkio ir žuvininkystės produktai	0,05
Išgaunamosios pramonės ir naftos produktai	2,49
Maisto produktai	0,19
iš jų:	
maisto produktai ir gėrimai	0,15
tabakas	0,04
Drabužiai ir tekstilė	0,05
Cheminės medžiagos ir plastikai	0,70
Mašinos ir įrenginiai	0,08
iš jų:	
įstaigų įranga ir kompiuteriai	-0,18
radijo ir televizijos aparatai	-0,40
Transporto priemonės	0,35
Kitos prekės	1,29
Visos importuotos prekės, %	5,20

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko apskaičiavimai.

¹ Pavyzdžiui, Vilniaus savivaldybėje šildymo paslaugų kainas leista didinti 20,8, Klaipėdos – 20,7, Šiaulių – 14,9, Panevėžio – 13,3 procento.

² 2006 m. nevalytos naftos, gamtinių dujų ir rafinuotų naftos produktų svoris sudarė 24,7 procento importo kainų indekso.

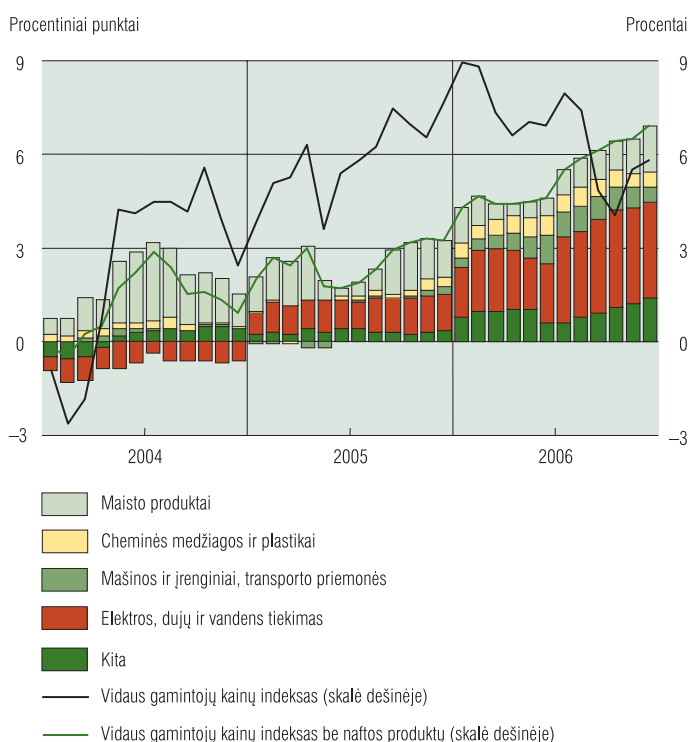

Be naftos produktų kainų įtakos, 2006 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirčiais importo kainos buvo apie 1–2 procentus mažesnės negu prieš metus¹. Daugiausia atpigo importuojama įstaigų įranga ir kompiuteriai, radijo ir televizijos aparatūra. Mažėjo ir transporto priemonių kainos, kurios gana pastebimai mažino metinę infliaciją. Daugiausia brango importuojami tabako gaminiai, metalai ir metalo gaminiai bei mediena. Importuojamo maisto produktų kainos didėjo nedaug, o tai šiek tiek ribojo maisto kainų kilimą Lietuvoje.

Gamintojų kainos

Daugiausia dėl pasaulinių naftos kainų kaitos 2006 m. vidaus rinkoje parduotos pramonės produkcijos gamintojų kainų (toliau – vidaus gamintojų kainos) augimo tempas buvo gana nepastovus. Metų pradžioje metinis šių kainų augimas buvo 7–9 procentai, o rugsėjo–gruodžio mėn. sumažėjo iki 4–6 procentų. Be naftos produktų įtakos, vidaus gamintojų kainų metinis padidėjimas 2006 m. pirmojoje pusėje buvo gana pastovus (daugiau kaip 4%), o vėliau gerokai padidėjo.

4 pav. Vidaus gamintojų kainų kaitos veiksniai (pokyčiai per metus)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko apskaičiavimai.

Šiam spartesniam kainų kilimui didelę įtaką darė nuo liepos mėn. pabrangusios importuojamos dujos. Tai padidino reguliuojamiems vartotojams tiekiamų dujų, karšto vandens ir šildymo paslaugų kainas. Pabrangus importuojamoms dujoms, pastebimai pakilo ir chemijos pramonės produktų kainos bei jų įtaka vidaus gamintojų kainų indeksui.

Didėjančioms gamintojų kainoms ženkliai įtaką darė ir kylančios žemės ūkio produktų supirkimo kainos. Dėl prasto derliaus ir dėl vykstančio kainų suartėjimo su ES kainomis,

¹ Iki 2005 m. pabaigos importo ir eksporto kainų raidos analizei buvo naudojami Statistikos departamento skelbiami ketvirtiniai vieneto vertės indeksai (VVI). Nuo 2006 m. sausio mėn., remiantis 2005 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1158/2005, vietoj VVI Statistikos departamentas pradėjo skaičiuoti importo ir eksporto kainų indeksus. Šis pokytis lemia trūkį importo ir eksporto kainų duomenų eilutėse – dėl sąvokų ir klasifikacijų skirtumų VVI ir kainų indeksų duomenys tarpusavyje nepalyginami.

žemės ūkio produktų supirkimo kainos per metus padidėjo 19,9 procento (gruodžio mėn. duomenys). Tai turėjo įtakos maisto produktų gamintojų sąnaudoms ir kainoms. Pastarosios, gruodžio mėn. duomenimis, per metus padidėjo 5,5 procento.

Darbo sąnaudos

2006 m. itin sparčiai kilo nominalusis darbo užmokestis. 2006 m. trečiojo ketvirčio duomenimis, metinis darbo atlygis padidėjo 19,9 procento. Kaip ir 2005 m., darbo užmokesčio didėjimui reikšmingą įtaką darė įtampa darbo rinkoje. Vidutinis darbo atlygis taip pat didėjo dėl minimalaus darbo užmokesčio padidinimo ir nesumokėtos darbo užmokesčio dalies policijos pareigūnams ir kai kuriems kitiems valstybės tarnautojams grąžinimo.

Atsižvelgus į ekonominių veiklų dalį, reikšmingiausiai vidutinį darbo užmokestį didino kilęs darbo užmokestis prekyboje, pramonėje ir statyboje. Visose šiose veiklose didžiausią įtaką darbo atlygiui darė darbuotojų stygius. Trečiojo ketvirčio pabaigoje prekyboje buvo neužimta 1,4, pramonėje – 2,2, statyboje – 3,0 procento darbo vietų. Vidutinis darbo užmokestis taip pat sparčiai didėjo sveikatos priežiūros, švietimo ir viešojo valdymo veiklose.

Jau nuo 2004 m. trečiojo ketvirčio darbo užmokestis kyla sparčiau už darbo našumą. 2006 m. trečiąjį ketvirtį vienetinių darbo sąnaudų metinis augimas buvo lygus 14,1 procento. Didžiąją dalį vienetinių darbo sąnaudų augimo lėmė tokios rinkos paslaugų veiklos: prekyba, nekilnojamasis turtas ir statyba. Sparčiau už darbo našumą kylantis darbo užmokestis didina spaudimą gamintojų kainoms, tačiau pažymėtina, kad šis poveikis kainoms vertintinas kaip ribotas, nes statistikoje fiksuojamas didėjantis darbo užmokestis gali rodyti ir kitus veiksnius, pavyzdžiui, mažėjantį į apskaitą neįtraukiamų atlyginimų mastą.

5 pav. Darbo užmokestis, darbo našumas ir vienetinės darbo sąnaudos (pokytis per metus)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko apskaičiavimai.

Kainų raidos perspektyva

Numatoma, kad 2007 m. vidutinė metinė infliacija dar šiek tiek didės ir sudarys apie 4,2 procento. Sparčiai didėjanti vidaus paklausa, įtampa darbo rinkoje bei didėjančios darbo pajamos ir toliau turėtų skatinti kainų kilimą. Sparčiau už darbo našumą kylantis darbo užmokestis gali didinti spaudimą gamintojų ir rinkos paslaugų teikėjų kainoms. Tiesa, šis poveikis kainoms gali būti ribotas dėl laikinų veiksnių, darančių įtaką statistikoje fiksuojamai darbo užmokesčio kaitai. Paklausos spaudimą kainoms gali mažinti prognozuojamas importo kainų kilimo sulėtėjimas.

Dėl numatomo importuojamų dujų kainų didėjimo 2007 m. toliau turėtų kilti gamtinių dujų kainos reguliuojamiems vartotojams ir šildymo paslaugų kainos. Gamtinių dujų kainas reguliuojamiems vartotojams buvo leista didinti nuo 2007 m. sausio 1 d., tačiau AB „Lietuvos dujos“ didžiajai daliai buitinių vartotojų kainų nepakėlė. Todėl tikėtina, kad sausio mėn. leidimas padidinti dujų kainas bus įgyvendintas 2007 m. antrąjį pusmetį.

2007 m. bendrąją infliaciją didins ir elektros kainų padidinimas. Nuo 2007 m. sausio mėn. elektros kainos gyventojams padidintos 2 centais už kilovatvalandę. Dėl tiesioginio poveikio tai metinę infliaciją padidins apie 0,17 procentinio punkto.

Bendrąjai infliacijai reikšmingą poveikį taip pat turės akcizų cigaretėms ir degalams didinimas iki minimalių ES dydžių. Akcizų cigaretėms didinimo pereinamasis laikotarpis baigiasi 2009 m. pabaigoje, o akcizų degalams pereinamieji laikotarpiai numatyti iki 2008 m., 2011 m. ir 2013 m. pradžios. Akcizas cigaretėms nuo 2007 m. kovo 1 d. padidintas 30 procentų.

II. LIETUVOS BANKO FUNKCIJŲ VYKDYMAS

Pinigų politikos priemonės

Lietuvos banko taikomos pinigų politikos priemonės skirtos stabiliam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti Lietuvai dalyvaujant VKM II ir padeda užtikrinti tinkamą bankų sistemos likvidumą. 2006 m., kaip ir 2005 m., Lietuvos bankas šalyje įsteigtiems komerciniams bankams neribotai keitė litus į bazinę valiutą, taikė privalomųjų atsargų reikalavimus, jiems buvo prieinama 1 nakties skolinimosi galimybė.

Toliau sparčiai didėjant bankų paskoloms, Lietuvos bankas nuo 2002 m. gegužės mėn. nemažina privalomųjų atsargų normos, kuri yra 6 procentai. Kaip ir ankstesniais metais, 2006 m.¹ privalomųjų atsargų apimtis augo dėl didėjusių komercinių bankų įsipareigojimų, kuriems taikoma teigiama privalomųjų atsargų norma, tačiau padidėjimas 27 procentais (iki 2,2 mlrd. Lt) buvo mažesnis procentine ir absoliučia išraiška negu 2005 m., kai privalomosios atsargos padidėjo 39,8 procento (nuo 1,3 mlrd. Lt iki 1,8 mlrd. Lt).

Privalomųjų atsargų bazė, apimanti ir bankų įsipareigojimus, kuriems taikoma nulinė atsargų norma², per nagrinėjamą laikotarpį padidėjo 41,8 procento (iki 49,6 mlrd. Lt).

Toliau sparčiai didėjo bankų įsipareigojimai, kuriems taikoma nulinė privalomųjų atsargų norma, ir jų dalis privalomųjų atsargų bazėje. Apskaičiuojant 2006 m. pradžioje buvusias privalomasias atsargas, tokių įsipareigojimų buvo 5,6 mlrd. litų (16% visos bazės), o metų pabaigoje – 12,4 mlrd. litų (25% visos bazės). Nagrinėjamu laikotarpiu praktiškai visi šie įsipareigojimai buvo ilgalaikiai (ilgesnio kaip 2 m. pradinio termino). Visų terminų atpirkimo sandorių, įtraukiamų į privalomųjų atsargų bazę, laikotarpio pradžioje nebuvo, o pabaigoje jie sudarė mažiau kaip 0,01 procento įsipareigojimų, kuriems taikoma nulinė privalomųjų atsargų norma.

Kaip ir anksčiau, didžiausią ilgalaikių įsipareigojimų dalį sudarė nerezidentų, daugiausia globujančių (patronuojančių) užsienio bankų, skolintos lėšos užsienio valiutomis. Jų dalis, 2005 m. pradžioje sudariusi 69 procentus, 2006 m. padidėjo nuo 79 iki 86 procentų. Rezidentų ilgesnio kaip 2 m. pradinio termino indėlių litais ir užsienio valiutomis dalis ir toliau buvo nedidelė. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje jie sudarė 4,6 procento ilgalaikių įsipareigojimų.

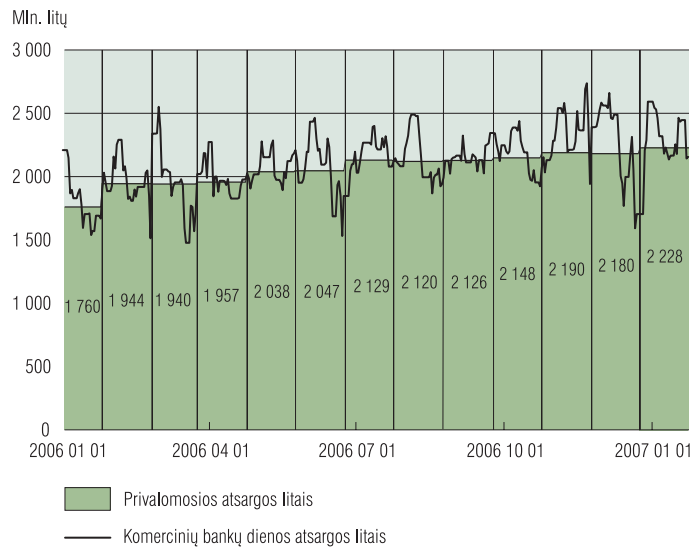
2006 m. bankai dar aktyviau negu ankstesniais metais platino obligacijas. Bankų ilgesnio kaip 2 m. termino obligacijomis pritraukti ištekliai, kuriems taip pat taikoma nulinė privalomųjų atsargų norma, nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo 476,3 mln. litų ir laikotarpio

¹ Nuo 2005 m. gruodžio 24 d. iki 2006 m. gruodžio 24 d.

² Lietuvos bankas taiko nulinę privalomųjų atsargų normą bankų įsipareigojimams, kurių pradinis terminas ilgesnis kaip 2 m., ir visų terminų atpirkimo sandoriams. Bankų įsipareigojimai kitiems bankams, kuriems Lietuvos bankas taiko privalomųjų atsargų reikalavimus, neįtraukiami į privalomųjų atsargų bazę, todėl jiems taip pat netaikomi privalomųjų atsargų reikalavimai.

pabaigoje sudarė 1,2 mlrd. litų, arba 9,6 procento ilgalaikių įsipareigojimų. Ilgalaikėmis obligacijomis pritrauktų išteklių augimo tempas padidėjo nuo 62 procentų (2005 m.) iki 66 procentų (nagrinėjamu laikotarpiu), bet padidėjimas absoliučia išraiška buvo 1,7 karto didesnis negu 2005 m.

6 pav. Komerčių bankų atsargos Lietuvos banke

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Euro zonos kredito įstaigų įsipareigojimų, kuriems taikoma nulinė privalomųjų atsargų norma, dalis sudaro apie 43 procentus privalomųjų atsargų bazės ir yra vis dar kur kas didesnė negu Lietuvoje. Euro zonos kredito įstaigų išleisti ilgesnio kaip 2 m. termino skolos vertybiniai popieriai sudaro apie 50 procentų, kiti ilgalaikiai įsipareigojimai – apie 30 procentų, o atpirkimo sandoriai – 20 procentų šių įsipareigojimų.

2006 m. didėjusios privalomosios atsargos bankų atsargų litais paklausą padidino 468 mln. litų.

Autonominiai veiksniai¹ bankų atsargų litais pasiūlą padidino 2 636 mln. litų: padidėjusi išleistų į apyvartą grynujų pinigų suma bankų atsargas sumažino 1 246 mln. litų, bet valdžios indėlių Lietuvos banke panaudojimas bankų atsargas padidino 3 803 mln. litų, o kiti autonominiai veiksniai – 79 mln. litų.

Valdydami autonominių veiksnių ir privalomųjų atsargų pokyčio įtaką privalomųjų atsargų kaupimui, bankai nupirko iš Lietuvos banko eurų už 2 148 mln. litų daugiau, negu pardavė.

2006 m., kaip ir 2005 m., bankai nesikreipė į Lietuvos banką dėl 1 nakties skolinimosi. Privalomosios atsargos, veiksminga tarpbankinių atsiskaitymų sistema, tarpbankinė rinka ir bazinės valiutos keitimo Lietuvos banke galimybės leido bankams patiems patikimai valdyti savo likvidumą.

¹ Bankų atsargų litais autonominiai veiksniai – tai Lietuvos banko operacijos, kurios turi įtaką bankų sistemos atsargų litais dydžiui, tačiau vykdomos ne dėl bankų likvidumo valdymo poreikių.

Bankų sistemos sukauptas vidutinis atsargų perteklius 2006 m. sudarė 2,1 procento privalomųjų atsargų, o jo variacijos koeficientas – 70,3 procento. 2005 m. atsargų perteklius buvo atitinkamai 1,7, o variacijos koeficientas – 27,3 procento.

Užsienio atsargų valdymas

Užsienio atsargų dydžio kaita

2006 m. pabaigoje oficialiosios užsienio atsargos (toliau – užsienio atsargos) buvo 15,2 mlrd. litų (4,4 mlrd. eurų). Per metus jos padidėjo 4 080,2 mln. litų (1 182 mln. eurų), arba 36,7 procento. Tam didžiausią įtaką turėjo padidėję centrinės valdžios indėliai Lietuvos banke – 2 031,3 mln. litų (588 mln. eurų), Lietuvos banko išleisti į apyvartą gryniesi pinigai – 1 340,0 mln. litų (388 mln. eurų) ir kitų PFI indėlių pokytis – 381,3 mln. litų (110 mln. eurų).

Pagrindiniai užsienio atsargų valdymo principai

Lietuvos banko tikslai ir funkcijos lemia, kad užsienio atsargos pirmiausia valdomos vadovaujantis likvidumo ir saugumo principais ir tik po to – pelningumo principu.

Vadovaudamasis likvidumo principu, Lietuvos bankas užsienio atsargas valdo taip, kad prireikus investicijos galėtų būti greitai ir be didelių sąnaudų likviduotos, o gautos įplaukos – panaudotos intervencijoms valiutų rinkoje ar kitais tikslais. Siekdamas užtikrinti užsienio atsargų saugumą, Lietuvos bankas jas investuoja tik į didelio patikimumo finansines priemones, kurių įsipareigojimų nevykdymo tikimybė yra ypač maža. Emitentams, sandorio šalims arba finansinėms priemonėms taikomas svarbiausias finansinio patikimumo reikalavimas yra aukšti tarptautinių reitingo agentūrų suteikti skolinimo reitingai.

Įgyvendindamas saugumo principą, Lietuvos bankas atsižvelgia ne tik į skolinimo, bet ir į rinkos (palūkanų normų ir valiutų kursų) riziką. Palūkanų normų rizika valdoma nustatant funkcinių dalių kontrolinių indeksų modifikuotą finansinę trukmę (MFT)¹ ir leistinus didžiausius nukrypimus nuo jos. Valiutų kursų rizika valdoma didžiąją užsienio atsargų dalį investuojant eurais.

Užsienio atsargos, atsižvelgiant į keliamus tikslus, suskirstytos į funkcines dalis – portfelius: likvidumo, investicinį ir aukso. Likvidumo portfelyje esančios lėšos pirmiausia skirtos Lietuvos banko operatyvaus likvidumo poreikiui užtikrinti, todėl jų investavimo trukmė yra trumpa. Investicinio portfelio pelningumo reikalavimas investavimo strategijos atžvilgiu yra kur kas labiau sureikšminamas, nes tikimybė, kad šių lėšų per apibrėžtą laikotarpį prireiks, labai nedidelė. Dėl šių priežasčių investicinio portfelio lėšų investavimo trukmė yra ilgesnė. Rinkose esant nulinei aukso terminuotųjų indėlių normai, auksas yra laikomas saugojimo sąskaitose.

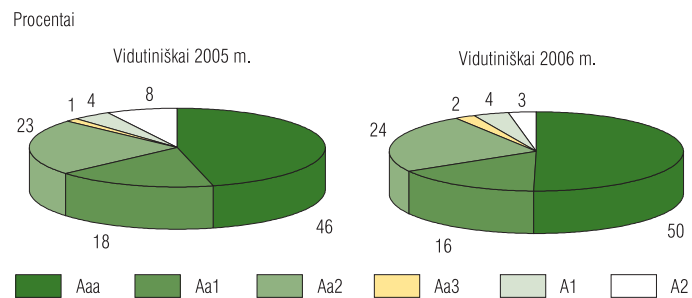
Užsienio atsargų struktūra

2006 m. fiksuoto pajamingumo investicijų eurais kainos mažėjo. Dėl šios priežasties daugiau užsienio atsargų buvo investuota į trumpos trukmės ir į mažiau likvidžias finansines priemones, tokias kaip trumpos trukmės terminuotuosius indėlius ir atpirkimo investavimo sandorius.

¹ MFT apibūdina vertybinio popieriaus kainos jautrumą pelningumo normos pokyčiui.

2006 m. investicijos į vertybinius popierius vidutiniškai sudarė 83 procentus (2005 m. – 85%), investicijos į indėlius ir atpirkimo investavimo sandorius – 17 procentų užsienio atsargų (2005 m. – 15%). Į ypač likvidžius ir saugius euro zonos valstybių vyriausybės vertybinius popierius investuota 60 procentų užsienio atsargų (2005 m. – 70%), į užtikrintus vertybinius popierius – 11 procentų (2005 m. – 3%). Į aukščiausio (Aaa) reitingo finansines priemones investuota 50 procentų užsienio atsargų (2005 m. – 46%). Vidutinį investicijų reitingą nusakantis indeksas, kaip ir 2005 m., svyravo tarp Aa1 ir Aa2 reitingų.

7 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal reitingus

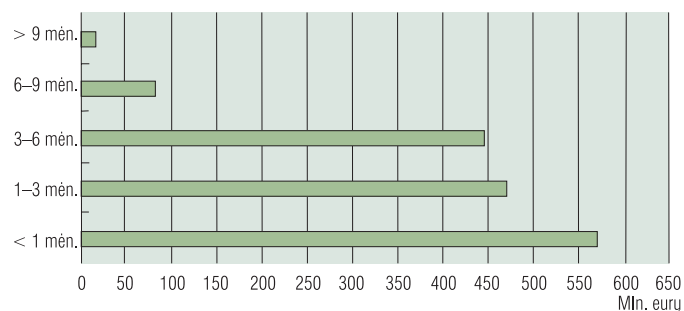
Šaltinis: Lietuvos bankas.

Užsienio atsargų valiutinė struktūra ir toliau buvo tokia pat kaip ir ankstesniais metais. Beveik visos užsienio atsargos, nesusijusios su įsipareigojimais užsienio valiuta, išskyrus auksą, buvo investuotos eurai. Užsienio atsargos, susijusios su įsipareigojimais užsienio valiutomis, buvo investuotos įsipareigojimų valiuta. Lietuvos banko turimo aukso kiekis (5,8 t) nesikeitė.

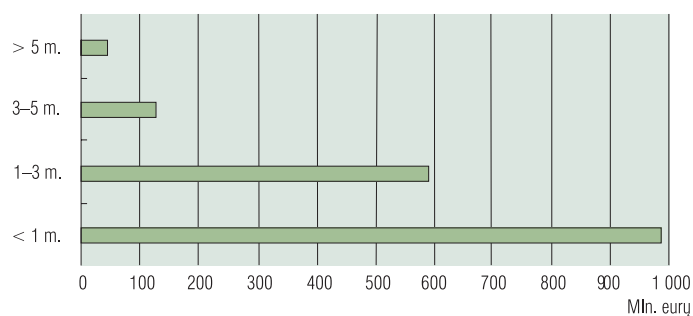
2006 m. kovo mėn. sumažinta investicinio portfelio MFT. Dėl to 2006 m., palyginti su 2005 m., vidutinė užsienio atsargų MFT sumažėjo nuo 0,97 iki 0,63 metų.

8 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal trukmę

Likvidumo portfelis, MFT = 0,19

Investicinis portfelis, MFT = 1,07

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Užsienio atsargų struktūra užtikrina itin mažą likvidumo ir skolinimo riziką bei nedidelę rinkos riziką. Rinkos riziką rodantis vertės pokyčio rizikos (VPR) rodiklis metų pabaigoje buvo 1,4 mln. eurų (0,03% užsienio atsargų). Jis su 95 procentų tikimybe rodo, kad užsienio atsargos dėl vertybinių popierių kainų, valiutų kursų ir aukso kainos pokyčių per dieną nesumažėtų daugiau kaip 1,4 mln. eurų. Aukso portfelio VPR buvo 1,4 mln. eurų, investicinio portfelio – 0,5 mln. eurų, o likvidumo portfelio – 0,1 mln. eurų. Užsienio atsargų VPR yra mažesnė negu visų portfelių VPR suma dėl diversifikacijos efekto, kuris sudarė –0,6 mln. eurų. Didžiausią rinkos riziką patiriančio aukso portfelio vertė eurais per metus padidėjo 9,7 mln. eurų, arba 12 procentų. Aukso portfelio vertė padidėjo dėl 24 procentais (nuo 513,0 iki 635,7 JAV dolerio už Trojos unciją) per metus pakilusios aukso kainos, kurios įtaką sumažino 11 procentų euro atžvilgiu sumažėjęs JAV dolerio kursas.

Užsienio atsargų valdymo rezultatai

2006 m. dėl kylančių palūkanų normų krito euro zonos vyriausybės vertybinių popierių kainos. Investicijų į euro zonos vyriausybės vertybinius popierius iki 3 m. rinkos indeksų metinė grąža sudarė 2,07 procento, o visų ilgesnių negu 4,9 m. trukmės tokių investicijų grąža per metus buvo neigiama.

Atsižvelgdamas į rinkos sąlygas, Lietuvos bankas 2006 m. pradžioje sumažino investicijų trukmę ir dėl to investuodamas užsienio atsargas gavo 2,38 procento metinę grąžą (2005 m. – 2,11%).

Grynųjų pinigų valdymas

Grynųjų pinigų išleidimas ir išėmimas

Lietuvos bankas, vykdydamas išimtinę teisę, įstatymų nustatyta tvarka išleidžia į apyvartą ir išima iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, nustato jų nominalus, organizuoja pinigų gaminimą, gabenimą ir saugojimą, sudaro banknotų ir monetų atsargų fondus.

2006 m. grynųjų pinigų apyvartoje, įskaitant progines monetas ir numizmatinius rinkinius, padaugėjo 1,3 mlrd. litų. Į apyvartą išleista 3,0, o iš jos išimta 1,7 mlrd. litų. Gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 8,1 mlrd. litų (prieš metus – 6,7 mlrd. Lt).

4 lentelė. Grynųjų pinigų išleidimas ir išėmimas (–)

Mln. litų

Laikotarpis	Ketvirčiai				
	I	II	III	IV	I–IV
2005 m.	–10,8	373,0	257,4	501,4	1 121,0
2006 m.	–153,5	386,2	443,5	664,2	1 340,4

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2006 m. Lietuvos bankas į apyvartą išleido tris progines monetas. Kovo 31 d. išleista 50 litų sidabro moneta, skirta Lietuvos gamtai. Tęsiant monetų seriją „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“, gegužės 17 d. išleista 50 litų sidabro moneta, skirta Medininkų piliai. Rugsėjo 12 d. Lietuvos bankas išleido 50 litų sidabro monetą, skirtą 1831 m. sukilimui ir jo herojės Emilijos Pliaterytės 200-osioms gimimo metinėms.

Banknotai ir monetos apyvartoje

2006 m. gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 81,0 mln. vienetų banknotų. Nuo metų pradžios banknotų skaičius apyvartoje padidėjo 10,8 mln., o jų suma – 1 321,9 mln. litų.

Gruodžio 31 d. didžiausią visų banknotų apyvartos sumos dalį sudarė 100 litų banknotai (39,3%). Praėjusiais metais jų dalis padidėjo 1,4 procentinio punkto. Per tą patį laikotarpį 1,9 procentinio punkto sumažėjo 200 litų banknotų apyvartoje dalis. Vis populiariausni tampa 500 litų banknotai – jų dalis praėjusiais metais padidėjo 1,4 procentinio punkto.

Gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 705,3 mln. vienetų monetų. Nuo metų pradžios monetų skaičius apyvartoje padidėjo 83,4 mln., o jų suma – 18,6 mln. litų.

Didžiausią visų monetų apyvartos skaičiaus dalį sudarė 1 ir 2 centų monetos (atitinkamai 37,6% ir 19,1%). Jų poreikis sudarė daugiau kaip 65 procentus visų monetų poreikio per metus. Euro zonos valstybės taip pat susiduria su dideliu mažų nominalų monetų poreikiu.

Metų pabaigoje 1, 2 ir 5 litų monetos sudarė šiek tiek daugiau negu du trečdalius (69,8%) visos monetų apyvartoje sumos. Per metus 1 ir 2 litų monetų dalis padidėjo 1,3 procentinio punkto, o 5 litų monetų dalis sumažėjo 0,3 procentinio punkto.

5 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje

Nominalas	2005 12 31		2006 12 31		2005 12 31		2006 12 31	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. vnt.	%	mln. vnt.	%
Banknotai								
1 Lt	2,6	0,1	2,6	0,0	2,6	3,8	2,6	3,3
2 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	1,3	1,8	1,3	1,6
5 Lt	2,3	0,0	2,3	0,0	0,5	0,6	0,5	0,6
10 Lt	95,5	1,4	100,4	1,3	9,6	13,6	10,0	12,4
20 Lt	186,0	2,8	209,7	2,7	9,3	13,3	10,5	12,9
50 Lt	453,5	6,9	498,1	6,3	9,1	12,9	10,0	12,3
100 Lt	2 491,9	37,9	3 106,2	39,3	24,9	35,5	31,0	38,4
200 Lt	2 086,4	31,7	2 352,8	29,8	10,4	14,9	11,8	14,5
500 Lt	1 260,3	19,2	1 628,3	20,6	2,5	3,6	3,3	4,0
Visi banknotai	6 581,1	100,0	7 903,0	100,0	70,2	100,0	81,0	100,0
Monetos								
1 ct	2,3	1,7	2,7	1,7	228,5	36,7	265,2	37,6
2 ct	2,3	1,7	2,7	1,8	117,2	18,8	135,0	19,1
5 ct	2,4	1,8	2,7	1,8	48,2	7,8	53,8	7,6
10 ct	11,4	8,5	12,2	7,9	113,7	18,3	121,8	17,3
20 ct	9,9	7,4	10,9	7,1	49,5	8,0	54,6	7,7
50 ct	7,5	5,6	8,5	5,6	15,1	2,4	17,1	2,4
1 Lt	26,7	19,8	31,0	20,3	26,6	4,3	31,0	4,4
2 Lt	32,4	24,1	38,2	24,9	16,2	2,6	19,1	2,7
5 Lt	33,5	24,9	37,6	24,6	6,7	1,1	7,5	1,1
Proginės monetos ir numizmatiniai rinkiniai	6,1	4,5	6,5	4,3	0,2	0,0	0,2	0,0
Visos monetos	134,5	100,0	153,1	100,0	621,9	100,0	705,3	100,0

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikla

Lietuvos banko vaidmuo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų srityje

2006 m. Lietuvos bankas valdė mokėjimo sistemą LITAS ir vykdė jos operatoriaus funkciją: užtikrino sistemos veikimą, konsultavo jos dalyvius, tvarkė valdymo informaciją ir vykdė kitus administravimo darbus. Siekdamas geriau pasirengti ekstremaliems įvykiams, Lietuvos bankas tobulino šios sistemos veiklos tęstinumo procedūras.

2006 m. liepos 13 d. Lietuvos banko valdyba patvirtino Lietuvos banko mokėjimo sistemos plėtros kryptis. Vadovaujantis šiomis kryptimis, buvo kuriamos naujos mokėjimo sistemos atsiskaitymams litais – realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistema LITAS-RLS ir mažmeninių mokėjimų sistema LITAS-MMS. Jos pradėjo veikti 2007 m. sausio 29 d. Parengtos ir su dalyviais suderintos šių sistemų funkcinės specifikacijos, atlikti programavimo darbai, patvirtintos sistemų veiklos taisyklės, parengta ir dalyviams pateikta sistemų techninė dokumentacija, atliktas kompleksinis testavimas, pasirašytos sistemų dalyvių sutartys, atlikti kiti pasirengimo darbai.

2006 m. buvo vykdomi pasirengimo darbai dalyvauti naujoje Eurosistemos mokėjimo sistemoje TARGET2. Jos veikimo pradžia numatyta 2007 m. lapkričio 19 d.

Vykdydamas mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros funkciją, Lietuvos bankas atlieka mokėjimo sistemos LITAS, Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo (LCVPD) vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos ir LCKU mokėjimo sistemos KUBAS stebėseną. Ji skirta nustatyti, ar užtikrinamas saugus ir veiksmingas šių sistemų veikimas.

ECB kartu su nacionaliniais centriniais bankais vertino, ar būsima sistema TARGET2 atitinka Tarptautinių atsiskaitymų banko nustatytus Sistemaiškai svarbių mokėjimo sistemų pagrindinius principus. Dėl to atliekamas pirminis Lietuvos banko atsiskaitymams eurais sistemos LITAS-PHA (ji bus prijungta prie sistemos TARGET2) vertinimas, kuris bus baigtas 2007 m.

Mokėjimo sistemos LITAS veikla

2006 m. pabaigoje buvo 23 mokėjimo sistemos LITAS dalyviai: Lietuvos bankas, 9 šalies komerciniai bankai, 2 užsienio bankų skyriai, LCVPD, LCKU ir 9 finansų maklerio įmonės.

Praėjusiais metais šioje sistemoje apdorota 21,3 mln. mokėjimo nurodymų, jų vertė – 280,8 mlrd. litų. Per dieną vidutiniškai atlikta 86,3 tūkst. mokėjimo operacijų, jų vertė – 1 136,7 mln. litų, o vidutinis vieno mokėjimo dydis – 13,2 tūkst. litų. Palyginti su 2005 m., vidutinis dienos mokėjimo operacijų skaičius padidėjo 17,3 procento, vidutinė dienos mokėjimų vertė – 25,2 procento.

2006 m. mokėjimai realiu laiku sudarė 1,1 procento sistemos LITAS mokėjimo operacijų skaičiaus ir 35,7 procento visų mokėjimų vertės. Paprastai realiu laiku vykdomi didelės vertės mokėjimai. Vidutinis mokėjimo realiu laiku dydis praėjusiais metais buvo 422 tūkst. litų, o mokėjimo nustatytu laiku – 8,6 tūkst. litų. Per dieną vidutiniškai įvykdyti 387 sąlyginiai debeto mokėjimai, jų vertė – 507,2 tūkst. litų. Sąlyginio debeto mokėjimo vidutinis dydis – 1 310 litų.

Daugiausia mokėjimų (215,2 tūkst.) sistemoje LITAS atlikta gruodžio 29 d., o didžiausia mokėjimų suma (2,6 mlrd. Lt) – lapkričio 30 d.

6 lentelė. Mokėjimo sistemos LITAS srautai

Metai	Operacijų skaičius, tūkst.			Operacijų vertė, mln. Lt		
	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis*, %	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis, %
2004	15 824	62,1	76,3	193 907	760,4	62,2
2005	18 462	73,6	75,4	227 956	908,2	61,6
2006	21 317	86,3	73,4	280 762	1 136,7	60,3

Šaltinis: Lietuvos bankas.

* Koncentracijos lygis – trijų bankų, atlikusių daugiausia mokėjimų, operacijų dalis, palyginti su visomis mokėjimo operacijomis.

Statistikos plėtra ir tobulinimas

Lietuvos bankas renka, sudaro, skelbia ir teikia vidaus ir išorės vartotojams PFI balanso ir palūkanų normų, vertybinių popierių, mokėjimo priemonių, pinigų ir valiutų rinkų, oficialiųjų tarptautinių atsargų, mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso ir bendrosios šalies skolos užsieniui statistinę informaciją, sudaro ketvirtines finansines sąskaitas (KFS), rengia statistinius leidinius. Siekiant toliau tobulinti statistinės informacijos tvarkymą ir bendradarbiavimą su ECBS statistikos klausimais, Lietuvos banko Statistikos departamento skyrių funkcijos buvo pertvarkytos pagal atitinkamas ECBS organizacines struktūras.

Tenkinant euro zonos šalių statistikai keliamus reikalavimus, buvo įgyvendinti ECB svarbūs reikalavimai valdžios sektoriaus finansų statistikai ir Lietuvos banko parengti ir laiku ECB pateikti KFS duomenys. Įvykdytas KFS gairių reikalavimas dėl duomenų pateikimo terminų. 2006 m. ECB ataskaitoje apie ne euro zonos šalių narių pasirengimą statistikos srityje Lietuva buvo pažymėta kaip padariusi įsidėmėtiną pažangą valdžios sektoriaus finansų ir KFS statistikoje.

Padidėjus vartotojų poreikiui gauti išsamius PFI duomenis, pradėti ECB reglamentų dėl PFI balanso ir palūkanų normų statistikos pakeitimo darbai. Lietuvos bankas dalyvavo tiriant naujų statistikos reikalavimų metodologijos klausimus ir įvertinant jų įgyvendinimo sąnaudas. Tobulinant PFI balanso statistiką, pertvarkyti istoriniai ir nauji PFI balanso statistikos duomenys TVF pradėti teikti pagal naujas jo parengtas duomenų pateikimo formas.

Per paskutinius dvejus metus kitų finansinių tarpininkų (KFT) sektorius, apimantis investicinius fondus, finansinių priemonių, finansinio lizingo, faktoringo ir kitas korporacijas, labai išplėtojo savo veiklą, todėl Lietuvos bankas ypač daug dėmesio skiria KFT balanso statistikos rengimui. Pastaroji statistikos sritis ir artimiausiais metais bus prioritetingė. Rengdamasis teikti KFT balanso statistikos duomenis ECB pagal pinigų ir bankų statistikos gairių reikalavimus, Lietuvos bankas rinko statistiniam Lietuvos investicinių fondų sąrašui sudaryti reikalingą informaciją, tvarkė prieinamus kolektyvinio investavimo subjektų investicijų portfelių ir balansų duomenis.

Įgyvendindamas ECB išorės sektoriaus statistikos reikalavimus, taikomus euro zonos šalims narėms, nuo 2006 m. rugsėjo mėn. Lietuvos bankas pradėjo teikti statistinę informaciją apie TUI likučius pagal naują nuosavybės vertybinių popierių įvertinimo tvarką. Duomenys, apskaičiuoti taikant naująjį metodą, leidžia tiksliau nustatyti TUI akcinio kapitalo vertės pokyčius ir tendencijas per aptariamą laikotarpį, palyginti skirtingų laikotarpių investicijų vertę. Šis metodas tiksliau atitinka šalies nacionalinių sąskaitų sudarymo reikalavimus. Lietuvos bankui perskaičiavus 2005 m. pabaigos TUI likučius, jie, palyginti su anksčiau skelbtais duomenimis, padidėjo daugiau kaip 5 mlrd. litų.

Kitas svarbus žingsnis tobulinant šalies mokėjimų balanso statistiką buvo pagal Eurostat nustatytus kokybės reikalavimus pirmą kartą įvertinta mokėjimų balanso duomenų kokybė ir vertinimas pateiktas šiai institucijai. Lietuvos ir kitų ES šalių atitinkamų vertinimų rezultatus Eurostat pateiks susipažinti ne tik šalims narėms, bet ir Europos Parlamentui.

Lietuvos bankas toliau dalyvavo valdant ECB centrinės vertybinių popierių duomenų bazės duomenų kokybę. Lietuvos banke greta sukurtos vertybinių popierių duomenų bazės, kurioje kaupiama informacija apie išleistus vertybinius popierius, pradėta kurti vertybinių popierių turėtojų duomenų bazė. Ją numatoma pradėti naudoti 2007 m. pabaigoje.

Sudarydamas statistiką ir siekdamas nedidinti naštos statistinių ataskaitų teikėjams, Lietuvos bankas siekia vis plačiau naudoti ir kitų institucijų renkamą informaciją, remiasi kitų šalių patirtimi atitinkamose statistikos srityse. Ypač naudingai bendradarbiaujama su Statistikos departamentu. Tvarkant išorės skolos statistiką, ypač vertingas buvo bendradarbiavimas su TVF. Jo techninės pagalbos misijos metu 2006 m. rugpjūčio mėn. parengtas bendrosios šalies skolos užsieniui ir jos aptarnavimo statistikos tobulinimo veiksmų planas. Jis pradėtas įgyvendinti antrąjį pusmetį.

Rengimasis dalyvauti euro zonoje

Lietuvos konvergencijos 2006 m. programoje patvirtintas mūsų valstybės strateginis siekis – kuo greičiau įvesti ES bendrąją valiutą eurą ir dalyvauti euro zonoje. Tokį įsipareigojimą mūsų valstybė priėmė 2004 m. įstodama į ES. Dalyvavimas euro zonoje lems glaudesnę Lietuvos integraciją į ES ir spartesnį artėjimą prie aukštesnio gyvenimo lygio.

2006 m. Lietuvos bankas nuosekliai rengėsi dalyvauti pagrindinėje euro zonos bankų sistemoje – Eurosysteme ir įvesti ES bendrąją valiutą nuo 2007 m. pradžios. Buvo įvykdytos visos užduotys, numatytos Lietuvos banko ir ECB planuose, ir tinkamai pasirengta sklandžiai įvesti eurą, jeigu dėl to būtų buvęs priimtas ES institucijų sprendimas. ECB ir Europos Komisija 2006 m. gegužės mėn. pranešimuose apie konvergenciją konstatavo, kad Lietuva atitinka visus euro įvedimo kriterijus, išskyrus kainų stabilumą. Todėl Europos Komisija padarė išvadą, kad šiuo metu Lietuvos, kaip ES valstybės narės, kuriai taikoma išimtis laikinai naudoti nacionalinę valiutą, statusas neturėtų būti keičiamas.

Atsižvelgiant į tai, 2006 m. antrąjį pusmetį atnaujintas Lietuvos banko institucinio pasirengimo planas dėl euro įvedimo. Plane numatytos priemonės dėl visuomenės informavimo, pasirengimo keisti grynuosius pinigus, užsienio atsargų valdymo, pinigų politikos priemonių sistemos pritaikymo, ECB reikalavimų finansinės apskaitos, finansinės atskaitomybės, statistikos srityse taikymo, informacinių sistemų parengimo, mokėjimo sistemų plėtojimo, kiti euro įvedimui reikalingi darbai ir jų koordinavimas. Plano aprėptis labai nepasikeitė, tačiau daugelis užduočių patikslintos atsižvelgiant į pasiektą pažangą. Pasirengimo procesas, kaip ir anksčiau, organizuojamas vadovaujantis pragmatiško principu, todėl visi didžiausi pagal išlaidas darbai bus įgyvendinti tik ES institucijoms priėmus sprendimą eurui įvesti. Lietuvos bankas užtikrins tinkamą institucinio pasirengimo euro įsivedimui lygį, kad būtų galima sparčiai atlikti reikiamus darbus dėl euro įsivedimo, kai tam susiklostys palankios makroekonominės aplinkybės.

Pažymėtinos kai kurios svarbios sritys, kuriose pasirengimas yra baigtas arba artimiausiu metu jį numatoma pabaigti – tai lietuviškų eurų monetų ir euro centų kaldinimas, grynųjų pinigų keitimas, prisijungimas prie Eurosystemos mokėjimo sistemos. Lietuvos monetų

kalykla atnaujino turimą įrangą ir 2006 m. pagamino lietuviškų 1, 2 ir 5 euro centų bandomųjų monetų partijas. Artimiausiu metu, iš euro zonos kalyklų gavus 10, 20, 50 euro centų ir 1, 2 eurų monetų naujos bendrosios pusės kaldinimo visus įrankius, bus pagamintos ir šių nominalų bandomosios monetos. Visoje euro zonoje cirkuliuosiančios lietuviškos eurų monetos bus pradėtos kaldinti, kai bus priimtas sprendimas dėl euro įvedimo. Lietuvos bankas yra parengęs išsamias grynųjų pinigų apdorojimo ir logistikos schemas, apimančias saugyklų, atitinkamų darbuotojų darbo grafikus, darbo procedūras, pinigų gabenimo maršrutus, kieki, apsaugos priemones ir kt. Konceptualūs Grynųjų pinigų pakeitimo plano ir minėtų schemų elementai iš esmės nesikeis, juos reikės tik atnaujinti artėjant euro įsivedimo datai. Pirmasis realus žingsnis euro zonos link – Lietuvos mokėjimo sistemos modernizavimas ir pasirengimas prisijungti prie Eurosistemos rengiamos naujos mokėjimo sistemos atsiskaitymams eurais TARGET2. Ji turėtų pradėti veikti 2007 m. lapkričio 19 d. Lietuvos bankas numato dalyvauti šioje sistemoje kartu su pirmąja ES valstybių grupe, kuriai priklausys dar septynios valstybės: Vokietija, Austrija, Liuksemburgas, Latvija, Malta, Slovėnija ir Kipras. Kitų ES valstybių dvi grupės prie sistemos prisijungs vėliau. 2007 m. vasario mėn. ECBS pradėjo testuoti minėtą mokėjimo sistemą. Šiame procese dalyvauja ir Lietuvos bankas. Kartu Lietuvos bankas pradėjo testuoti savo infrastruktūrą, skirtą jungtis prie sistemos TARGET2.

Toliau teikiama informacija Lietuvos gyventojams apie eurą ir jo įvedimą. Valstybės institucijų susitarimu šį procesą koordinuoja Lietuvos bankas. Parengti ir platinami gyventojams leidiniai apie bendrąją ES valiutą eurą. Įvairiose šalies vietose organizuojami seminarai, skaitomos paskaitos švietimo darbuotojams, verslininkams, bankų kasininkams, valstybės tarnautojams, vartotojams, kitoms tikslinėms grupėms. Susitikimuose su vietos bendruomenėmis įvairiuose šalies regionuose suinteresuotų institucijų atstovai diskutuoja ir atsako į visuomenei rūpimus klausimus apie euro įvedimą. Tyrimų duomenys rodo, kad gyventojų informuotumas apie eurą Lietuvoje gerėja. Eurobarometro tyrimo duomenimis, 2005 m. rugsėjo mėn. pakankamai informuoti apie euro įvedimo procesą buvo 31 procentas, o 2006 m. rugsėjo mėn. – 44 procentai Lietuvos gyventojų (naujųjų ES valstybių narių vidurkis – 40%). Tyrimas taip pat parodė, kad 43 procentai gyventojų mano, jog euras darys teigiamą įtaką šalies ekonomikai (2005 m. rugsėjo mėn. taip manė tik 32%). Šiek tiek mažėjo ir prieš eurą nusiteikusių gyventojų dalis: 2005 m. rugsėjo mėn. „prieš“ pasisakė 59, o 2006 m. rugsėjo mėn. – 56 procentai apklaustųjų.

Atsižvelgiant į numatomus Nacionalinio euro įvedimo plano pakeitimus ir visuomenės nuomonės tyrimo rezultatus, patikslinta Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategija. Vienas iš naujų jos principų – informuojant visuomenę susieti euro įvedimą su bendra ES idėja, kurią dauguma Lietuvos gyventojų vertina palankiai. Taip pat tiksliau nurodyta valstybės institucijų atsakomybė šioje srityje ir jų veiklos koordinavimo būtinybė, politikų, visos visuomenės įtraukimo į informavimo apie eurą procesą svarba. Strategijai įgyvendinti numatytos įvairios visuomenės informavimo ir komunikacijos priemonės, aktualios skirtingais informacinės veiklos etapais: darbas su žiniasklaida, leidiniai, tiesioginis informacijos teikimas gyventojams, interneto svetainėse ir pan.

Siekiant tinkamai pasirengti euro įvedimui, toliau dirba Euro įvedimo Lietuvos Respublikoje koordinavimo komisija, vadovaujama Ministro Pirmininko. Komisijos pirmininko pavaduotojai yra finansų ministras ir Lietuvos banko valdybos pirmininkas. Lietuvos banko atstovai taip pat dalyvauja Lietuvos Respublikos Vyriausybės sudarytose septyniose darbo grupėse euro įvedimo klausimams nagrinėti ir spręsti.

Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas

Lietuvos banko veiklos skaidrumas užtikrinamas taikant įvairias komunikacijos priemones ir vykdant įvairių veiklą.

2006 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos Seime pristatytas Lietuvos banko pranešimas apie pagrindinio tikslo įgyvendinimą, banko funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę 2006 m. pirmąjį pusmetį. Tokie pranešimai Seimui teikiami du kartus per metus.

Lietuvos ir užsienio žiniasklaida nuolat informuojama apie šalies bankininkystę ir finansų sistemą. Ji operatyviai supažindina visuomenę su Lietuvos banko valdybos sprendimais, kredito įstaigų veiklos rezultatais, skleidžia kitą finansų rinkoms ir gyventojams aktualią informaciją. Naujienos pranešamos ir komentuojamos spaudos konferencijose, banko atstovų interviu spaudoje, per radiją ir televiziją, viešose diskusijose, per susitikimus su vietos bendruomenių atstovais įvairiose šalies vietose.

Lietuvos bankas lietuvių ir anglų kalbomis išleido dvylika periodinių leidinių. Juose skelbiami pinigų, finansų statistikos ir kiti duomenys. 2006 m. pirmą kartą išleista „Finansinio stabilumo ataskaita“. Šie leidiniai nemokamai platinami šalyje ir užsienyje.

2006 m. rudenį Lietuvos bankas išleido gausiai iliustruotą knygą „Lietuvos monetos“ lietuvių ir anglų kalbomis. Pinigų gamybos ekspertas Arūnas Dulkys, dailininkas grafikas Juozas Galkus ir numizmatas Stanislovas Sajauskas pasakoja apie monetų kilmę ir jų kalybos tradicijas, gamybos technologiją, šiuolaikinius monetų apsaugos požymius, apžvelgia Lietuvos numizmatikos istoriją nuo karaliaus Mindaugo laikų iki šių dienų. Leidinyje rašoma ir apie monetų dizaino kūrimą. Knygos dailininkas – Bronius Leonavičius¹.

Lietuvos bankas yra ECBS dalis, todėl rengiami ir platinami ECB informaciniai pranešimai spaudai, ECB leidiniai lietuvių kalba.

Pranešimai spaudai, finansų statistikos ir kita informacija, leidinių elektroninės versijos skelbiamos banko interneto svetainėje. Nuo 2007 m. pradžios joje pateikiama išsamios informacijos, kaip įgyvendinami nauji kapitalo reikalavimai, numatyti 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija).

Bankas daug dėmesio skiria atsakymams į gyventojų ir žiniasklaidos atstovų paklausimus.

Viena iš banko ryšių su visuomene forma – naujų proginių monetų išleidimui skirti renginiai. 2006 m. rugsėjo mėn. Kelmės krašto muziejuje vietos gyventojai supažindinti su nauja 50 litų sidabro moneta, skirta 1831 m. sukilimui ir jo dalyvės Emilijos Pliaterytės 200-osioms gimimo metinėms. Sukilimas prasidėjo buvusiam Kelmės dvare, kur dabar įkurtas to krašto muziejus.

Vilniuje veikiančiame Lietuvos banko muziejuje priimamos Lietuvos ir užsienio lankytojų, daugiausia jaunimo, grupės. Jie supažindinami su pasaulio ir Lietuvos pinigų istorija, Lietuvos banko funkcijomis ir uždaviniais.

Veiklos skaidrumas skatina visuomenės pasitikėjimą Lietuvos Respublikos centriniu banku, prisideda prie visos mūsų bankų sistemos stabilumo ir skatina teigiamus šalies ūkio plėtros lūkesčius.

¹ Naujoji knyga baigė originalią knygų ir filmų apie Lietuvos pinigų seriją. 2002 m. Lietuvos bankas išleido knygą „Lietuvos banknotai“ (teksto autoriai – A. Dulkys ir J. Galkus, dailininkas – B. Leonavičius). Tais pačiais metais įvyko režisieriaus Rimtauto Šilino dokumentinio filmo „Iš lito istorijos. Banknotai“, sukurto Lietuvos banko užsakymu, premjera. 2004 m. visuomenei pristatytas režisieriaus R. Šilino dokumentinis filmas „Iš lito istorijos. Monetos“.

III. KREDITO ĮSTAIGŲ VEIKLA IR JŲ PRIEŽIŪRA

Bankų veiklos apžvalga

2007 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikė 9 komerciniai bankai ir 2 užsienio bankų (Suomijos ir Vokietijos) skyriai. Be to, Lietuvos bankas yra gavęs 131 pranešimą iš kitų ES šalių (daugiausia iš Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Austrijos ir Prancūzijos) finansinių paslaugų priežiūros tarnybų apie jų jurisdikcijai priklausančių bankų ketinimus teikti finansines paslaugas Lietuvoje neįsteigus filialo (skyriaus).

Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai

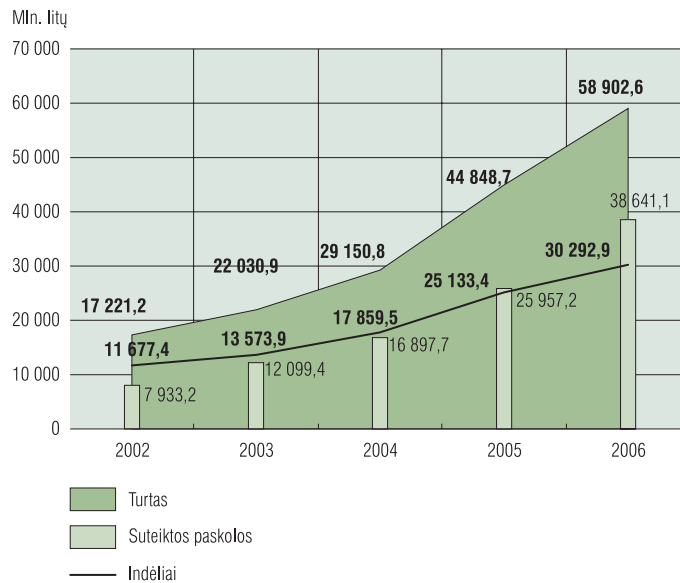
Praėję metai bankams buvo sėkmingi ir itin pelningi. Santykinė bankų sektoriaus plėtra 2006 m., palyginti su 2005 m., buvo šiek tiek lėtesnė, tačiau, vertinant absoliučia išraiška, šalies bankų turtas, paskolos ir indėliai augo daugiau negu 2005 m. Toliau didėjo bankų vaidmuo šalies ūkyje. Tai rodo per metus nuo 63 iki 72 procentų padidėjęs bankų valdomo turto ir BVP santykis. Vis dėlto, palyginti su kitomis ES šalimis, šis santykis Lietuvoje yra dar gana mažas ir rodo nepanaudotas šalies bankų sektoriaus tolesnės plėtros galimybes.

Šalies bankų turtas, 2007 m. sausio 1 d. neaudituočių finansinių ataskaitų duomenimis, sudarė 58,9 mlrd. litų ir per metus padidėjo 14,1 mlrd. litų, arba 31,3 procento. Klientams suteiktos paskolos (38,6 mlrd. Lt), palyginti su 2005 m., išaugo 12,7 mlrd. litų, arba 48,9 procento. Šalies bankuose laikomų indėlių suma per metus padidėjo 5,2 mlrd. litų, arba 20,5 procento, ir sausio 1 d. sudarė 30,3 mlrd. litų. Indėliai daugiausia padidėjo dėl bankuose laikomų gyventojų indėlių. Pastarieji 2006 m. išaugo 4,1 mlrd. litų, arba 29,9 procento, ir sudarė 17,9 mlrd. litų.

Aktyvi bankų kreditavimo politika turėjo įtakos turto struktūros pokyčiams: 2006 m. klientams suteiktos paskolos sudarė didžiausią per pastaruosius dešimt metų bankų turto struktūros dalį. 2006 m. klientams suteiktų paskolų dalis padidėjo 7,7 procentinio punkto ir sudarė 65,6 procento bankų turto (kartu su paskolomis finansų institucijoms – 70,9%), o lėšų kredito įstaigose dalis toliau mažėjo (2,8 proc. p.). Tai rodo, kad bankai ir toliau siekė didinti pajamas duodantį turtą. Paskolos, sudariusios didelę dalį turto, darė teigiamą įtaką bankų pelningumui, tačiau kartu didino prisiimamą riziką.

2006 m. paskolų portfelio augimui finansuoti neužtekus indėlių prieaugio, bankai trūkstantus kredito išteklius skolinosi iš užsienio globojančių (patronuojančių) institucijų ir taip pat jų gavo platindami naujus skolinimosi produktus. Tai buvo matyti iš įsipareigojimų struktūros: privačių įmonių ir gyventojų indėliams tenkanti dalis sumažėjo atitinkamai iki 19,2 ir 32,7 procento, o įsiskolinimas bankams ir kitoms finansų institucijoms padidėjo ir sudarė didžiausią įsipareigojimų dalį (34,2%). Tarp kitų finansavimo šaltinių vis populiarsnis daugelio bankų skolos vertybinių popierių išleidimas, siūlomas investuotojams kaip alternatyva terminuotiesiems indėliams. Per metus bankų išleistų skolos vertybinių popierių apimtis padidėjo 45 procentais.

9 pav. Bankų sistemos turto, paskolų ir indėlių kaita
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Pelningumas ir efektyvumas

Bankų pateiktų neaudituočių metinių finansinių ataskaitų duomenimis, 2006 m. visi šalies bankai, išskyrus *Nordea Bank Finland Plc* Lietuvos skyrių, kuris patyrė 0,3 mln. litų nuostolį, dirbo pelningai. Bendras šalies bankų 2006 m. neauditotas pelnas buvo 662,2 mln. litų, arba 87 procentais, didesnis negu 2005 m., kai bankų sektoriuje buvo gautas 354 mln. litų pelnas. Lietuvos bankų sistemos pelnas nuosekliai didėjo jau penktus metus iš eilės.

2006 m. padidėjusiam bankų pelnui lemiamą įtaką darė išaugusi bankų veiklos apimtis, atitinkamai padidėję pajamų bazė ir veiklos efektyvumas. Pirmiausia bankų rezultatai rodė ženkliai išaugusio paskolų portfelio duodamas pajamas, kurios, kaip ir ankstesniais metais, darė didžiausią įtaką bankų veiklos rezultatams ir daugiausia nulėmė 48,6 procento padidėjusias grynąsias palūkanų pajamas. Be to, bankai, teikdami daugiau naujų paslaugų ir padidinę kai kurių teikiamų paslaugų įkainius, gavo daugiau paslaugų ir komisinių pajamų, kurios, palyginti su 2005 m., padidėjo 25 procentais. Bankų veiklos rezultatus taip pat pagerino gautos 48,1 procento didesnės pajamos iš operacijų užsienio valiuta ir išvestinėmis finansinėmis priemonėmis.

2006 m., palyginti su 2005 m., veiklos rezultatai buvo sėkmingesni daugeliui šalies bankų. Bankams didinant pelningesnio, tačiau ir rizikingesnio turto dalį, išaugo bankų sistemos turto gražos rodiklis. Per metus jis padidėjo nuo 1,0 iki 1,3 procento, o nuosavybės gražos rodiklis – nuo 13,6 iki 20,1 procento.

Bankų sistemos realioji palūkanų marža, gana ženkliu tempu mažėjusi keletą metų iš eilės, nuo 2006 m. antrojo ketvirčio vėl ėmė didėti ir metų pabaigoje sudarė 2,54 procento. Bankų realiosios palūkanų maržos padidėjimą nulėmė tai, kad bankų, kurių didelę paskolų portfelio dalį sudaro paskolos, kurioms taikomos kintamosios palūkanų normos, paskolų palūkanos kilo gerokai sparčiau negu palūkanos už indėlius (didžiąją indėlių dalį sudarė indėliai iki pareikalavimo, už kuriuos mokamos mažesnės palūkanos negu už terminuotuosius indėlius).

Bankų pelningumui, kaip minėta, įtakos turėjo ne tik išaugusi bankų veiklos apimtis, bet ir padidėjęs veiklos efektyvumas. Bankų sistemos efektyvumo rodiklis – fiksuotųjų išlaidų ir pagrindinės veiklos pelno santykis – per metus sumažėjo (pagerėjo) 9 procentiniais punktais ir 2006 m. pabaigoje sudarė 44,9 procento, t. y. tokia dalis bankų iš pagrindinės veiklos uždirbto pelno (grynųjų pajamų) buvo panaudota bankų operaci- nėms ir amortizacijos išlaidoms.

Kapitalo bazės pokyčiai

Akcininkų nuosavybė 2006 m. padidėjo 29,1 procento ir 2007 m. sausio 1 d. sudarė 4,1 mlrd. litų. Šį padidėjimą daugiausia nulėmė pelninga veikla ir didinamas akcinis kapitalas. Bankų sistemos įregistruotas akcinis kapitalas per metus padidėjo net 71,7 procento ir sausio 1 d. sudarė 2,7 mlrd. litų.

Siekdami užtikrinti tolesnę veiklos plėtrą, praėjusiais metais naujas akcijų emisijas išplatino ir padidintą akcinį kapitalą įregistravo dauguma (7 iš 9) veikiančių bankų. Be to, bankų kapitalo bazę 2006 m. sustiprino 7 bankų gautos subordinuotos paskolos, kurias Lietuvos banko valdyba leido įskaityti į antrojo lygio kapitalą.

Užsienio investuotojų valdoma Lietuvos bankų kapitalo dalis, didžiąją dalį naujos emisijos akcijų įsigijus nerezidentams, per metus padidėjo 4,2 procentinio punkto ir sudarė 90 procentų. Lietuvos bankų sistemoje dominavo investuotojų iš Skandinavijos kapitalas.

Bankų sistemos normatyvinis kapitalo pakankamumo rodiklis 2007 m. sausio 1 d. sudarė 10,8 procento¹ ir buvo 0,5 procentinio punkto didesnis negu prieš metus, nepaisant sugriežtintų reikalavimo vykdymo parametru. Lietuvos banko sprendimu buvo pradėtas riboti einamųjų metų pelno įtraukimas į antrojo lygio kapitalą (2007 m. sausio 1 d. duomenimis, į kapitalo bazę įtraukta bankų einamųjų metų pelno dalis sudarė 16,9%). Visi šalies komerciniai bankai vykdė nustatytą kapitalo pakankamumo normatyvą.

2007 m. sausio 1 d. bankų sistemos kapitalo bazė rizikai padengti sudarė 4,3 mlrd. litų. Didžiausia jos dalis (3,1 mlrd. Lt) teko pirmojo lygio kapitalui. Bankinės knygos rizikai amortizuoti priskirtas kapitalas sudarė 3,2, o prekybos knygos rizikai – 103 mln. litų. Šalies bankai, nepažeisdami kapitalo pakankamumo normatyvo, paskolų vertę galėjo sumažinti papildomai 3,3 karto (2007 m. sausio 1 d. bankų paskolų vertės sumažėjimas sudarė 374,3 mln. Lt) arba prisiimti 12,6 mlrd. litų papildomos turto rizikos.

Bankų pasiskirstymas pagal užimamą rinkos dalį

2006 m. išryškėjo tendencija, kad keletą metų iš eilės mažėjusi bankų valdomo turto ir paskolų rinkos koncentracija vėl ėmė didėti. Per metus 3 didžiausių bankų (AB SEB Vilniaus banko, AB banko „Hansabankas“, AB DnB NORD banko) valdoma turto rinkos dalis padidėjo nuo 67,1 procento iki 69 procentų. 2006 m., palyginti su 2005 m., kitų bankų valdoma turto dalis padidėjo nuo 23,6 iki 23,8 procento, o užsienio bankų skyrių dalis sumažėjo nuo 9,3 iki 7,2 procento. Paskolų rinkoje taip pat didėjo trijų didžiausių bankų užimama dalis (nuo 70,6% iki 73,5%), o užsienio bankų skyrių valdomos rinkos dalis sumažėjo (2,9 procentinio punkto).

Koncentracija tiek gyventojų indėlių rinkoje, tiek bendroje indėlių rinkoje ir toliau mažėjo.

¹ Lietuvos banko reikalaujamas kapitalo pakankamumo rodiklis yra 8 procentai.

Bankų veiklos rizikos apžvalga

Kredito rizika

Kaip jau minėta, 2006 m. tiek verslui, tiek namų ūkiams suteiktų paskolų portfelio augimo tempai šiek tiek sulėtėjo. 2007 m. sausio 1 d. duomenimis, Lietuvos bankų paskolų portfelis, įskaitant paskolas finansų institucijoms, sudarė apie 51,2 procento prognozuojamo 2006 m. šalies BVP. Tiek pagal paskolų ir BVP santykio augimo tempą, tiek pagal kitus santykinius paskolų portfelio rodiklius Lietuva dar atsilieka nuo kitų Baltijos šalių. Palyginimui – Latvijoje (bankų paskolos, palyginti su BVP, sudarė apie 108,8%) ir Estijoje (apie 95,4%) analogiški rodikliai buvo gerokai didesni.

Nors esminės prielaidos (palyginti su kitomis Europos šalimis, vis dar mažas paskolų portfelio ir BVP santykis, artimiausiu kelerių metų laikotarpiu prognozuojamas stabilus Lietuvos ekonomikos ir BVP augimas, ateityje išaugusių ES paramos lėšų bei dar nepanaudotų Lietuvai jau paskirtų ES fondų lėšų įsisavinimas) tolesnei paskolų rinkos plėtrai nesikeičia, atsiranda vis daugiau požymių, rodančių, kad tolesnė kredito plėtra gali būti ne tokia sparti. Bankų paskolų portfelio augimo potencialo tam tikrą mažėjimą patvirtina ir lėčiau negu 2005 m. didėję bankų kreditavimo įsipareigojimai: 2006 m. jie padidėjo 2,7 mlrd. litų, arba 34,4 procento, o 2005 m. – 3,9 mlrd. litų, arba 2 kartus. Lėtesnis kreditavimo įsipareigojimų augimas ypač buvo pastebimas 2006 m. paskutinį ketvirtį. Be to, kaip prognozuojama, 2007 m. ir toliau kilsiančios pagrindinės palūkanų normos taip pat turėtų būti paskolų portfelio augimą slopinantis veiksnys.

2006 m. didžioji dalis naujų suteiktų paskolų gana tolygiai pasiskirstė tarp verslo ir namų ūkių. Daugiausia paskolų buvo suteikta privačioms įmonėms (per metus išaugo 6,7 mlrd. Lt, arba 42,8%) ir šiek tiek mažiau – gyventojams (6,2 mlrd. Lt, arba 72,3%). 2006 m. pabaigoje paskolos privačioms įmonėms sudarė 57,7 procento bankų klientams suteiktų paskolų portfelio, o paskolos fiziniams asmenims – 38,1 procento (iš jų paskolos būstui įsigyti – 26,7% bankų paskolų portfelio).

Gyventojams teikiamos paskolos, tarp kurių dominuoja paskolos būstui įsigyti (2007 m. sausio 1 d. duomenimis, paskolos būstui įsigyti suma sudarė 10,3 mlrd. Lt), jau keletą metų iš eilės buvo vienas iš dinamiškiausiai didėjančių bankų turto straipsnių. Vis dėlto, palyginti su kitomis Baltijos šalimis, Lietuvos gyventojų įsiskolinimo lygis tiek pagal absoliučius, tiek pagal santykinius rodiklius buvo vienas iš mažiausių: pavyzdžiui, 2006 m. pabaigoje vienam Lietuvos gyventojui vidutiniškai teko apie 4,3 tūkst. litų paskolos suma, Latvijoje – 9,1, o Estijoje – 13 tūkst. litų. Be to, pažymėtina, kad, nepaisant mažesnės paskolų būstui įsigyti bazės, palyginti su kitomis Baltijos šalimis, netgi ir pagal naujų suteiktų paskolų būstui įsigyti apimtį 2006 m. (taip pat kaip ir keletą ankstesnių metų) Lietuva atsiliko nuo Latvijos ir Estijos, kuriose dar ir gyventojų yra gerokai mažiau. Visa tai rodo, jog Lietuvos paskolų būstui įsigyti rinka dar turi erdvės toliau plėtotis.

Kitos paskirties paskolų gyventojams (daugiausia vartojimo) 2006 m. augimo tempas nesumažėjo, o jų dalis tampa vis reikšmingesnė. Per metus paskolų būstui įsigyti portfelis išaugo 60,9 procento, o kitos paskirties paskolos gyventojams – 2,3 mlrd. litų, arba 2,1 karto. Didėjančios vartojimo paskolos, skatinamos sparčiai šalyje kasmet kylančio darbo užmokesčio ir optimistinių lūkesčių dėl tolesnės ūkio plėtros, ir ateityje turėtų išlaikyti didelį augimo tempą.

Bankų paskolų portfelio kokybės rodiklius parodo uždelstų paskolų ir visų paskolų santykis bei paskolų nuvertėjimo (specialiųjų atidėjinių) ir paskolų portfelio santykis. Paskolų, kurių periodiniai mokėjimai uždelsti 60 ir daugiau dienų, ir visų paskolų portfelio santykis per metus padidėjo nuo 0,61 iki 0,97 procento. Vertinant absoliučiais skaičiais, paskolų, kurių periodiniai mokėjimai uždelsti daugiau negu 60 dienų, suma per metus padidėjo nuo 184 iki 405 mln. litų, arba 2,2 karto. Nepaisant to, kaip rodo kitų šalių patirtis, uždelstos paskolos ir toliau sudarė pakankamai mažą viso paskolų portfelio dalį. Pavyzdžiui, Latvijoje 2006 m. spalio 1 d. netgi 90 ir daugiau dienų uždelstos paskolos sudarė 1,08 procento visų paskolų.

Uždelstos paskolos sudarė santykinai didžiausią bankų vartojimo paskolų portfelio dalį. Vartojimo paskolų, kurių periodiniai mokėjimai uždelsti 60 dienų, 2007 m. sausio 1 d. duomenimis, buvo 1,9 procento (per metus padidėjo 0,53 proc. p.). Santykinai mažiausia buvo uždelstų paskolų būstui įsigyti – atitinkamai 0,54 procento (per metus sumažėjo 0,03 proc. p.).

Nepaisant to, kad uždelstų 60 ir daugiau dienų paskolų apimtis padidėjo, nemažą jų dalį sudaro paskolos, iš kurių dar tikimasi gauti pinigų srautus ir jos dėl to nėra pripažintos nuvertėjusiomis. O neatgautinus paskolų portfelio pinigų srautus (specialiuosius atidėjinius) parodo paskolų nuvertėjimo rodiklis, kuris per metus šiek tiek pagerėjo – nuo 1,04 iki 0,97 procento.

Likvidumo rizika

Likvidumo rizikos požiūriu situacija bankų sektoriuje buvo stabili. 2007 m. sausio 1 d. duomenimis, normatyvinis bankų sistemos likvidumo rodiklis sudarė 41,9 procento ir beveik 12 procentinių punktų buvo didesnis už Lietuvos banko nustatytą minimumą. Likvidus turtas sudarė 24,1 procento bankų turto.

Visi bankai vykdė Lietuvos banko nustatytą likvidumo normatyvą, tačiau likvidumo rizikos valdymas bankų sistemoje tebėra gana aktualus dėl turto ir įsipareigojimų sumų pagal terminus tam tikro nesubalansuotumo: daugiau kaip pusę (60%) bankų turto sudaro ilgalaikis (ilgiau kaip 1 m.) turtas, daugiausia finansuojamas trumpalaikiais įsipareigojimais (ilgalaikiai įsipareigojimai sudaro tik 28% bankų turimų išteklių). Pastebėta ir tam tikrų teigiamų pokyčių – per metus ilgalaikiai įsipareigojimai ir bankų kapitalas didėjo sparčiau negu analogiškos trukmės turtas.

2006 m. pabaigoje didžiausią likvidaus turto dalį (32%) bankai laikė kituose bankuose (daugiausia užsienio) trumpalaikių lėšų pavidalu. Vyriausybės vertybinių popierių portfelis sudarė 31 procentą, o lėšos centriniame banke – 18 procentų likvidaus bankų turto. Indėliai iki pareikalavimo (53%) ir gyventojų terminuotieji indėliai (21%) sudarė didžiausią einamųjų įsipareigojimų dalį.

Rinkos rizika

Kapitalo pakankamumo ataskaitos duomenimis, 2007 m. sausio 1 d. rinkos rizikai buvo jautrūs 2,9 procento bankų turto ir nebalansinių straipsnių, įvertintų pagal riziką, t. y., palyginti su praėjusiais metais, jautrių rinkos rizikai straipsnių dalis šiek tiek padidėjo (0,3 procentinio punkto). Nors prekybos knygos dalis išaugo palyginti nedaug, tačiau, sparčiai didėjant pačiam bankų portfeliui, rinkos rizikai padengti reikalingas kapitalas išaugo beveik 80 procentų. Priežastys, nulėmusios prisiimamos rinkos rizikos augimą, –

tai didėjanti prekybos vertybiniais popieriais apimtis ir greitai populiarėjančios investicijos į įvairius investicinius fondus.

Analizuojant atskirus rinkos rizikos elementus, matyti, kad praėjusiais metais sumažėjo bankų priklausomybė nuo palūkanų normos rizikos, tačiau padidėjo nuosavybės vertybinių popierių kainos rizikos svarba. Per metus kapitalo poreikis nuosavybės vertybinių popierių kainos rizikai padengti padidėjo beveik 3 kartus ir sudarė 29,5 procento prekybos knygos kapitalo poreikio. Vis dėlto, vertinant bankų sistemos mastu, aktualiausia ir toliau yra palūkanų normos rizika, kuriai padengti skirta didžioji prekybos portfelio kapitalo poreikio dalis (57,3%).

Palūkanų normų kitimo įtakos bankų sektoriaus pelningumui analizė rodo, kad, palūkanų normoms visomis valiutomis (litais ir užsienio) atitinkamai sumažėjus 1 procentiniu punktu, bankų sistemos metinės grynosios palūkanų pajamos sumažėtų 12,5 procento (vertinant pagal 2006 m. uždirbtų grynujų palūkanų pajamų lygį).

2007 m. sausio 1 d. duomenimis, valiutų kurso kitimo rizika bankų sistemos mastu buvo nedidelė: užsienio valiutų bendroji atviroji pozicija buvo trumpa ir sudarė 1,4 procento bankų sistemos kapitalo (pagal Lietuvos banko nustatytus reikalavimus bendroji atviroji pozicija turi būti ne didesnė kaip 25% banko kapitalo). 2006 m. vykę bankų sistemos turto ir įsipareigojimų struktūros pagal valiutas pokyčiai rodo, kad didėjo eurais išreikštų įsipareigojimų dalis ir mažėjo JAV doleriais išreikšto turto bei įsipareigojimų dalys.

Šalies bankų prisiimama nuosavybės vertybinių popierių kainos rizika pastaruoju metu augo dėl didėjančio nuosavybės vertybinių popierių portfelio, kuriame sparčiai augo įsigyjamų įvairių užsienio šalių investicinių fondų, susietų su obligacijų, akcijų rinkomis ir pan., investicinių vienetų apimtis. 2007 m. sausio 1 d. duomenimis, šalies bankų nuosavybės vertybinių popierių portfelis, neįskaitant investicijų į dukterines bendroves, sudarė 211,8 mln. litų, iš jų 89,3 procento buvo priskirti prekybos knygai. Per metus prekybos knygai priskirtų nuosavybės vertybinių popierių portfelis padidėjo daugiau kaip 5 kartus.

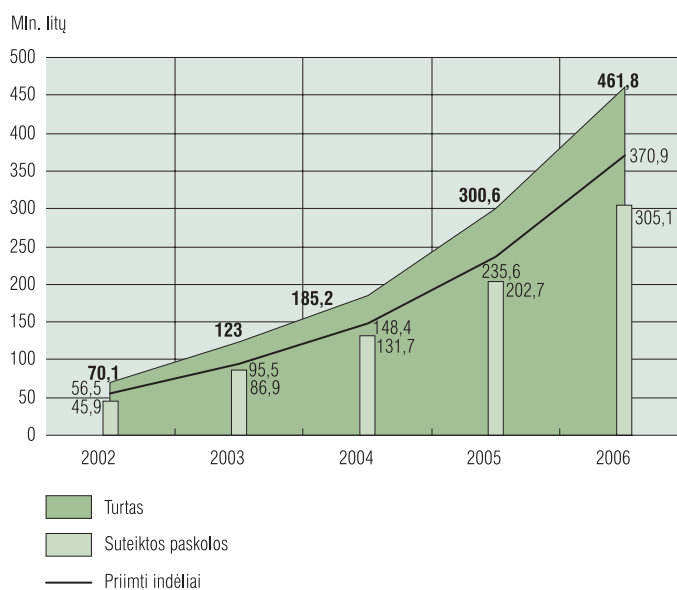
Kredito unijų pagrindinės veiklos tendencijos

Kredito unijos

2006 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 66 kredito unijos, turinčios beveik 70 tūkst. narių. Nors praėjusiais metais buvo įsteigta tik viena nauja kredito unija, bendras narių skaičius per metus padidėjo gana ženkliai – daugiau negu 12 tūkst. fizinių ir juridinių asmenų. Aktyviausiai kredito unijų judėjime dalyvauja žemdirbiai. Daugelyje kredito unijų užsiėmimas žemės ūkio veikla yra viena iš narystės sąlygų. Kredito unijos sudaro nedidelę finansų sistemos dalį: kredito unijų turtas sudaro apie 0,8 procento bankų sistemos turto.

Augantis kredito unijų narių skaičius turėjo įtakos kredito unijų veiklos plėtrai. Kredito unijų pajinis kapitalas 2006 m. padidėjo beveik 1,5 karto ir 2006 m. pabaigoje sudarė 46,6 mln. litų, valdomas turtas atitinkamai išaugo beveik 54 procentais ir buvo 461,8 mln. litų. 2006 m. kredito unijos didino paskolų savo nariams portfelį (per metus jis padidėjo 1,5 karto ir buvo 305,1 mln. Lt), padaugėjo ir kredito unijose laikomų indėlių (jų suma padidėjo beveik 1,6 karto – iki 370,9 mln. Lt).

10 pav. Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Kredito unijų sistemos turto struktūra praėjusiais metais keitėsi nedaug: kaip ir anksčiau, kredito unijų veikla buvo orientuota į savitarpio paskolų teikimą. 2007 m. sausio 1 d. duomenimis, paskolos grynąja verte sudarė beveik 66 procentus turto. 2007 m. sausio 1 d. specialiuosius atidėjinius paskoloms ir sukauptoms pajamoms buvo sudariusios 46 kredito unijos. Nors 2006 m. kredito unijos pastebimai padidino (34,6%) specialiuosius atidėjinius suteiktoms paskoloms, tačiau, sparčiai augant paskolų portfeliui, paskolų kokybės rodikliai netgi šiek tiek pagerėjo: pavyzdžiui, specialiųjų atidėjinių paskoloms ir paskolų santykis sudarė 0,3 procento (prieš metus buvo 0,4%); kitas paskolų kokybės rodiklis – neveikusių (III, IV ir V grupės) paskolų dalis nepakito ir sudarė 1,1 procento visų paskolų.

Neaudituoti duomenimis, 2006 m. kredito unijos uždirbo 2,3 mln. litų pelno (57 kredito unijos dirbo pelningai, o 9 kredito unijos patyrė nuostolį). Kadangi pajamos augo sparčiau negu operacinės išlaidos, kredito unijų veiklos efektyvumas padidėjo – operacinių išlaidų ir amortizacijos santykis su pajamomis per metus sumažėjo ir sudarė apie 43 procentus.

Kredito unijoms taikomas didesnis kapitalo pakankamumo reikalavimas negu bankams – šis rodiklis turi būti ne mažesnis kaip 13 procentų. 2007 m. sausio 1 d. pateiktų ataskaitų duomenimis, kredito unijų sistemos kapitalo pakankamumas buvo 3,7 procentinio punkto didesnis už minimaliai reikalaujamą ir sudarė 16,7 procento.

Kredito unijoms skaičiuojami du likvidumo rodikliai. Pirmasis likvidumo rodiklis (kredito unijų likvidaus turto ir einamųjų įsipareigojimų santykis) 2006 m. pabaigoje sudarė 55 procentus (minimaliai reikalaujamas dydis yra 30%). Antrasis likvidumo rodiklis (perskaičiuoto likvidaus turto bei kredito unijų kapitalo sumos ir perskaičiuotų einamųjų įsipareigojimų santykis) 2007 m. sausio 1 d. kredito unijų sistemos mastu sudarė 1,2, t. y. buvo didesnis už minimaliai reikalaujamą dydį, kuris turi būti ne mažesnis kaip 1. Visos kredito unijos, išskyrus vieną, kuriai buvo pritaikytos poveikio priemonės, vykdė nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Lietuvos centrinė kredito unija

LCKU turtas 2006 m. padidėjo beveik 40 procentų ir pasiekė didžiausią apimtį nuo jos veiklos pradžios (109,7 mln. Lt). Joje laikomi indėliai per metus išaugo 41,3 procento – iki 98 mln. litų. Didžiausią jos turto dalį (37,5%) sudarė lėšos bankuose, o ankstesniais laikotarpiais didžiausią turto dalį sudarė Lietuvos Vyriausybės vertybiniai popieriai buvo 31,9 procento LCKU turto.

Paskolų portfelis praėjusiais metais išaugo 23,9 procento – iki 31 mln. litų. Paskolų portfelio kokybė ir toliau yra gera: LCKU pateiktais duomenimis, turto nuvertėjimo (specialiųjų atidėjinių) 2007 m. sausio 1 d. nebuvo. 2006 m. LCKU padėjo spręsti 4 kredito unijų likvidumo problemas, teikdama paskolas iš likvidumo palaikymo rezervo.

2006 m. į LCKU įstojo 3 naujoms kredito unijoms, jos narių skaičius buvo 59 kredito unijos. Keitėsi ir pajinio kapitalo struktūra. Kredito unijoms narėms nuolat išperkant papildomus pajus, praėjusiais metais ir toliau mažėjo Lietuvos Respublikos Vyriausybės dalis, o kredito unijų dalis augo. Augant LCKU narių skaičiui ir kredito unijų veiklos apimčiai, toliau didėjo šios unijos likvidumo palaikymo rezervas ir stabilizacijos fondas, kurie 2007 m. sausio 1 d. sudarė atitinkamai 3,5 ir 1,6 mln. litų. Nuo LCKU veiklos pradžios iki 2007 m. sausio 1 d. stabilizacijos fondo lėšos dar nėra karto nebuvo panaudotos sutrikusiam kredito unijų mokumui atkurti.

Neaudituočių finansinių ataskaitų duomenimis, 2006 m. LCKU uždirbo 0,4 mln. litų pelno, t. y. panašiai kaip ir prieš metus. Pagrindinę gautų pajamų dalį sudarė palūkanų pajamos (90,2% visų pajamų), didžiausią išlaidų dalį sudarė operacinės (62,1% visų išlaidų) ir palūkanų išlaidos (32,4% visų išlaidų). Tokią didelę operacinių išlaidų dalį nulėmė padidėjusios išlaidos kredito unijų judėjimo reklamavimui, mokėjimo kortelių diegimui ir su darbo užmokesčiu susijusios išlaidos. Praėjusiais metais LCKU vykdė visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys

Kredito įstaigų veiklą reglamentuojančių teisės aktų pasikeitimai

2006 m. buvo svarbūs Lietuvos bankui, kaip ir visoms kitoms ES bankų priežiūros institucijoms, nes nuo 2007 m. pradžios įsigaliojo naujoji Kapitalo direktyva. Jos įgyvendinimui Lietuvos banke parengta keletas naujų teisės aktų, tokių kaip Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos, ir šias nuostatas papildančių dokumentų. Įgyvendinus naujuosius kapitalo pakankamumo reikalavimus, iš esmės pasikeis kredito įstaigų priežiūros požiūris į kredito įstaigų kapitalo poreikio įvairioms rizikos rūšims padengti apskaičiavimą. Iki šiol egzistavęs požiūris „vienas metodas tinka visiems“ bus keičiamas kiekvienos kredito įstaigos kapitalo poreikio individualiu įvertinimu. Naujoji kapitalo pakankamumo skaičiavimo metodika leis tiksliau įvertinti ir valdyti banko patiriamą riziką. Pagal visiškai naują, į kapitalo poreikio jautrumo rizikai orientuotą tvarką bankai turės įvertinti kredito, rinkos ir operacinę rizikas. Į Lietuvos banko valdybos patvirtintas naująsias Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrąsias nuostatas iš ES Kapitalo direktyvos perkeltas vadinamasis pirmasis kapitalo nuostatų blokas, kuriame pateikti techniniai reikalavimai banko kapitalo pakankamumui apskaičiuoti.

Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosiose nuostatose pateikta visiškai nauja kredito rizikos vertinimo koncepcija. Kredito riziką bankai galės vertinti tiek standartizuotu

metodu, orientuotu į išorinių kredito rizikos vertinimo institucijų (reitingų agentūrų) skolininkams suteiktų kredito rizikos vertinimų (reitingų) taikymą nustatant kredito rizikos kapitalo poreikį, tiek banko vidaus reitingais pagrįstais metodais, numatančiais bankų vidaus reitingų sistemų kūrimą. Vertindami kredito riziką, bankai galės pasinaudoti kredito rizikos mažinimo metodika, atsižvelgdami į užtikrinimo priemones. Be to, atsižvelgiant į Europoje plačiai paplitusią pakeitimo vertybiniais popieriais praktiką, kuri artimiausioje perspektyvoje neabejotinai palies ir Lietuvos bankus, nuostatose pateikiama pakeitimo vertybiniais popieriais pozicijų kapitalo poreikio apskaičiavimo metodika.

Rinkos rizikos vertinimo metodai iš esmės nepasikeitė: bankai ir toliau šios rūšies riziką galės vertinti standartizuotu metodu arba vidaus modeliais, tačiau atsižvelgdami į naujausias rinkos raidos tendencijas. Sandorio šalies rizikos kapitalo poreikio apskaičiavimo procedūros tapo gerokai sudėtingesnės. Vertindami sandorio šalies rizikos kapitalo poreikį, bankai taip pat galės pasinaudoti ne tik standartinėmis procedūromis, bet ir pačių sukurtais vidaus modeliais, gavę Lietuvos banko leidimą.

Iki šiol galiojusiose Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklėse, skaičiuojant kapitalo pakankumą, operacinė rizika nebuvo įskaičiuojama, o pagal naująją tvarką operacinę riziką bankai galės vertinti vienu iš trijų metodų: bazinio indikatorius, standartizuotu arba pažangiuoju. Pažangųjį operacinės rizikos vertinimo metodą bankai galės taikyti tik gavę Lietuvos banko leidimą.

Kadangi standartizuotas kredito rizikos kapitalo poreikio įvertinimo būdas pagrįstas Lietuvos banko pripažintų išorinių kredito rizikos vertinimo institucijų skolininkui suteiktais reitingais, Lietuvos banko valdyba patvirtino išorinių kredito rizikos vertinimo institucijų pripažinimo tvarką. Lietuvos bankas 3 agentūras – *Standard & Poor's*, *Moody's Investors Service* ir *Fitch Ratings* – pripažino tinkamomis, t. y. jų kredito rizikos vertinimus (reitingus) bankai gali naudoti skaičiuodami kapitalo pakankumą, nes šių agentūrų patikimumas 2006 m. įvertintas ES šalių narių mastu.

Kaip jau minėta, pažangiuosius kredito ir operacinės rizikos vertinimo metodus Lietuvos banko išduotą licenciją turintys bankai, neturintys globojančių (patronuojančių) bankų ES šalyse, galės taikyti tik gavę Lietuvos banko leidimą (kai Lietuvoje veikiantis bankas turi globojantį (patronuojantį) banką kitoje ES šalyje ir visa banko grupė teikia bendrą paraišką dėl pažangiųjų metodų taikymo, turi būti gautas Lietuvos banko pritarimas), todėl pagrindiniai reikalavimai, kuriuos bankas turės įvykdyti norėdamas gauti tokį leidimą, buvo nustatyti Leidimo taikyti vidaus reitingais pagrįstą ir pažangųjį operacinės rizikos vertinimo metodą išdavimo tvarkoje.

Bankai, kapitalo pakankamumo tikslu taikantys vidaus reitingais pagrįstą metodą, turės vertinti taikomų vidaus reitingų sistemų ir procesų patikimumą, o taikantys pažangųjį operacinės rizikos vertinimo metodą – visų naudojamų esminių elementų patikimumą. Tuo tikslu buvo patvirtintos Patikimumo vertinimo ir jo tikrinimo nuostatos. Jos detaliauoja, kaip šis procesas turės būti vykdomas bankuose.

Siekdamas užtikrinti, kad šalies komerciniuose bankuose būtų taikomas veiksmingas rizikos vertinimo ir valdymo mechanizmas ir garantuotas tinkamas vidinio kapitalo poreikio įvertinimas, Lietuvos bankas patvirtino Vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo proceso ir Priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo proceso bendrąsias nuostatas. Vadovaudamiesi minėtais dokumentais, bankai turės aiškiai nustatyti ir atskleisti, su kokiomis rizikos rūšimis jie susiduria, kurios rizikos jiems yra reikšmingos ir kaip šios rizikos yra vertinamos

bei valdomos. Įgyvendinus priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo proceso bendrųjų nuostatų reikalavimus, šiuo metu egzistuojanti bankų priežiūros sistema bus papildyta keliais naujais elementais (rizikos vertinimo sistema, banko vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo proceso tikrinimas, priežiūros institucijos ankstyvoji intervencija, jei banko kapitalas nepakankamas prisiimamai visų rūšių rizikai padengti). Šis dokumentas iš esmės apima antrąjį naujosios kapitalo tvarkos bloką.

Siekiant padidinti kredito įstaigų rinkos drausmę ir užtikrinti veiklos skaidrumo plėtrą, patvirtinta nauja Visuomenei skelbiamos informacijos reikalavimų redakcija. Pagal naują tvarką bus gerokai išplėstas visuomenei atskleidžiamos informacijos mastas: bankai turės atskleisti banko vidinio kapitalo pakankamumo vertinimo proceso pagrindinius principus, kapitalo sudėtį ir poreikį atskiroms rizikoms sumažinti, metodus, taikomus kapitalo poreikiui įvertinti, informaciją apie Lietuvos banko suteiktus leidimus taikyti pažangiuosius kredito ir operacinės rizikos metodus ir kt. Į šį dokumentą perkeltos naujosios kapitalo tvarkos trečiojo bloko nuostatos.

Lietuvos bankas, kaip bankų priežiūrą vykdanči institucija, taip pat atskleis išsamesnę informaciją apie bankams taikomus priežiūrinius reikalavimus. Tuo tikslu buvo patvirtintos Informacijos, susijusios su kredito įstaigų riziką ribojančia priežiūra, atskleidimo bendrosios nuostatos. Vadovaujantis šiomis nuostatomis, 2007 m. pradžioje Lietuvos bankas savo interneto svetainėje pirmą kartą standartizuota visoms ES šalims forma paskelbė teisės aktus, metodines rekomendacijas ir kitus dokumentus, įgyvendinančius naująją Kapitalo direktyvą, informaciją apie nacionalinių laisvių taikymą ir priežiūrinio tikrinimo proceso organizavimo principus.

Įgyvendinant naująją Kapitalo direktyvą, taip pat patikslintos ir papildytos Finansinės grupės ataskaitų konsolidavimo ir jungtinės (konsoliduotos) priežiūros taisyklės. Į taisykles įtrauktos naujos finansinės grupės konsoliduotų ataskaitų rengimo sąlygos, nustatyta konsoliduotų ataskaitų pateikimo Lietuvos bankui ir paskelbimo visuomenei tvarka, papildytos jungtinės (konsoliduotos) priežiūros atlikimo ir bendradarbiavimo nuostatos.

Siekiant suderinti kai kurias įstatymų nuostatas su naująja Kapitalo direktyva, Lietuvos banke parengti ir Lietuvos Respublikos bankų, finansų įstaigų ir centrinės kredito unijos įstatymų projektai, kuriuos 2007 m. pradžioje priėmė Lietuvos Respublikos Seimas. Įstatymai buvo papildyti naujomis nuostatoms iš naujosios Kapitalo direktyvos: patikslintos normos dėl konsoliduotos finansinės atskaitomybės sudarymo priežiūros tikslais ir konsoliduotos priežiūros, įtvirtinta Lietuvos banko pareiga glaudžiai bendradarbiauti su Lietuvos ir kitų ES šalių priežiūros tarnybomis atliekant konsoliduotą priežiūrą, įtvirtinta teisė dvišalio susitarimo pagrindu perduoti įgaliojimus kitos ES valstybės priežiūros institucijai atlikti licenciją turinčio banko priežiūrą ir kt.

Įgyvendinant naujuosius Tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus ir vykdanč Europos bankų priežiūros institucijų komiteto sprendimą visoms ES šalims narėms pereiti prie unifikuočių finansinės atskaitomybės formų (FINREP), Lietuvos banko valdybos nutarimu dėl finansinės atskaitomybės patvirtintos naujos finansinės atskaitomybės formos, kurias bankai pradės teikti Lietuvos bankui už 2007 m. Finansines ataskaitas sudaro balanso, pelno (nuostolio), pinigų srautų ir nuosavybės pokyčių ataskaitos bei lentelės, kurios detalizuoja minėtų ataskaitų straipsniuose pateikiamą informaciją. Pasinaudojus nacionaline laisve, numatyta prašyti pateikti papildomus duomenis, kurie reikalingi išankstinei bankų veiklos analizei ir vertinimui.

Siekiant tiksliau įvertinti banko galimybes prisiimti papildomą riziką, patikslintos šiuo metu galiojančios Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklės. Kadangi kapitalą turi sudaryti lėšos, kurias bankas gali lengvai panaudoti nuostoliams padengti, į kapitalo sudėtį numatyta įtraukti einamųjų metų nepaskirstytą pelną tik tuo atveju, kai bankas turi auditorių patvirtinimą dėl jo sumos tikrumo. Taip pat detalizuotos sąlygos, kada ir kokia apimtimi bankui gali būti leista įskaityti einamąjį metų pelną į banko kapitalą. Be to, įtvirtintos naujos nuostatos dėl būsto sąvokos traktavimo, leidžiančios griežčiau riboti kredito riziką. Praktika parodė, kad į paskolų būstui įsigyti kategoriją, kurios nustatomas mažesnis rizikos koeficientas skaičiuojant kapitalo poreikį, buvo įtraukiamos paskolos ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Sugriežtinus paskolų būstui įsigyti sąvokos apibrėžimą, minėtai kategorijai galės būti priskiriamos paskolos, suteiktos tik fiziniams asmenims ir užtikrintos nuosavybės teise skolininkui priklausančiomis gyvenamosiomis patalpomis, pripažintomis tinkamomis naudoti ir įregistruotomis Nekilnojamojo turto registre.

Dalyvavimas Europos Sąjungos institucijų veikloje

Lietuvos banko specialistai dalyvauja įvairių ES institucijų, atsakingų už finansų sektoriaus ir kredito įstaigų veiklos reglamentavimą, veikloje. Šiuo metu kredito įstaigų priežiūros specialistai Lietuvos bankui atstovauja keturiuose ES struktūrų komitetuose – Europos bankininkystės komitete, Bankų priežiūros komitete, Europos bankų priežiūros institucijų komitete ir Finansų konglomeratų komitete. Lietuvos bankui atstovaujama ir šių komitetų įsteigtose įvairiose techninėse darbo grupėse. Komitetų ir darbo grupių nariai nuolat vyksta į susitikimus, rengia įvairių medžiagą, prisideda rengiant priežiūrinės rekomendacijas ir gaires, atsižvelgdami į mūsų šalies interesus, teikia pastabas ir pasiūlymus dėl jau parengtų dokumentų. Atstovaujant Lietuvos bankui minėtose struktūrose, daug dėmesio skiriama pačiai atstovavimo kokybei, pozicijų derinimui, europinės darbo kultūros ir derybinių įgūdžių lavinimui.

2006 m. daugiausia dėmesio komitetuose ir darbo grupėse buvo skiriama dokumentų projektų, susijusių su naująja Kapitalo direktyva, rengimui ir tinkamam perkėlimui į šalių narių teisės aktus, o dabar jau pradedama orientotis į parengtų dokumentų praktinį įgyvendinimą. Taip pat daug dėmesio skirta apskaitos ir atskaitomybės, likvidumo ir koncentracijos rizikos valdymo, bendradarbiavimo su užsienio šalių priežiūros tarnybomis, kurios vykdo konsoliduotą priežiūrą, skatinimui, krizių valdymo, įsigijimų ir susijungimų finansų sektoriuje, finansinio stabilumo, finansinių konglomeratų priežiūros, pinigų plovimo prevencijos ir kitiems klausimams.

Bendradarbiavimas su užsienio šalių finansų sektoriaus priežiūros institucijomis

Bendradarbiavimas su užsienio šalių priežiūros tarnybomis, kurių jurisdikcijai priklausantys bankai turi dukterinių bankų Lietuvoje, ir su tų šalių, kuriose Lietuvos bankai yra įsteigę savo padalinius, tampa vis aktualesnis. Nuo 2007 m. įsigaliojusi naujoji Kapitalo direktyva sudaro prielaidas tolesniam ES valstybių finansų sektoriaus suartėjimui, skatina glaudesnę priežiūros institucijų bendradarbiavimą prižiūrint vienai grupei priklausančius, tačiau skirtingose šalyse veikiančius bankus. Atskirų valstybių priežiūros institucijų veiksmų ir taikomų nacionalinių reikalavimų derinimas tampa ypač aktualus rengiantis pradėti kredito ir operacinės rizikos vertinimo sudėtingesnių metodų, pagrįstų vidaus modeliais, vertinimo ir pripažinimo procesą.

2006 m. Lietuvos banko darbuotojai dalyvavo aptariant Švedijos finansų įstaigų priežiūros institucijos atliekamo SEB banko grupės inspektavimo (dėl leidimo taikyti vidaus reitingais pagrįstą metodą suteikimo skaičiuojant kapitalo pakankumą) rezultatus. Kito susitikimo metu Švedijoje aptarti SEB ir *Swedbank* bankų grupių vidaus reitingais pagrįsto metodo įvertinimo ir tolesnio bendradarbiavimo taikant šį metodą (prašymo taikyti vidaus reitingais pagrįstą metodą pateikimo, dokumentinės priežiūros, inspektavimo, sprendimo pateikimo procesai) klausimai.

Lietuvos banko atstovai taip pat dalyvavo Švedijos finansų įstaigų priežiūros tarnybos surengtame Švedijos, Estijos, Latvijos ir Lietuvos priežiūros įstaigų atstovų susitikime dėl SEB grupėje numatomo taikyti pažangaus bankų operacinės rizikos vertinimo metodo. Susitikimo metu supažindinta su kiekvienos šalies teisės aktais, susijusiais su pažangiuoju operacinės rizikos vertinimo metodu, aptarti operacinei rizikai priskirto kapitalo skaičiavimo ir priskyrimo ypatumai.

Pernai Lietuvos banke vykusio susitikimo su Estijos finansų priežiūros tarnybos atstovais metu svečiams apibūdinta Lietuvos bankų sistemos padėtis, AB banko „Hansabankas“, priklausančio Estijos *Hansabank* grupei, veikla ir naujosios Kapitalo direktyvos įgyvendinimo eiga bei problemos. Kolegos iš Estijos supažindino su Estijos bankų sektoriaus svarbiausiais veiklos rodikliais, *Hansabank* grupės plėtros kryptimis, stipriosiomis ir silpnosiomis pusėmis ir pan.

Praėjusiais metais Lietuvos bankas baigė derinti ir pasirašė atnaujintą susitarimo memorandumą su Suomijos finansų priežiūros institucija. Šis memorandumas numato abiejų priežiūros tarnybų bendradarbiavimo principus vykdant *Nordea Bank Finland Plc* Lietuvos skyriaus priežiūrą: bendradarbiavimo tikslus, atskirų priežiūros tarnybų atsakomybės sritis, konkrečias bendradarbiavimo formas ir veiksmus, susijusius su krizių valdymu. Panašus susitarimo memorandumas pasirašytas dėl bendradarbiavimo vykdant *Sampo Bank* grupės priežiūrą. 2006 m. viduryje pasirašyta Lietuvos banko ir Ukrainos nacionalinio banko sutartis dėl bendradarbiavimo kredito įstaigų veiklos srityje, o metų pabaigoje baigtas derinti ir pasirašytas susitarimo memorandumas dėl bendradarbiavimo ir keitimosi informacija bankų ir jų užsienio padalinių riziką ribojančios priežiūros srityje su Nyderlandų banku.

Be to, 2006 m. Lietuvos bankas pasirašė susitarimo memorandumą su kitų Baltijos šalių ir Švedijos centriniais bankais dėl finansinių krizių valdymo bankuose. Memorandume nurodyta, kuris centrinis bankas turėtų būti atsakingas už informacijos ir kontaktų koordinavimą, taip pat tai, kokia informacija turi būti pateikta. Taip pat numatytas glaudesnis centrinių bankų bendradarbiavimas reguliariai keičiantis informacija apie memorandume minimų bankų veiklą minėtose šalyse.